

บริบททางสังคมและการเมือง

บทละครแอนโทโกนี ของโซโฟคลีส บทละครองตีกอน ของฌอง อานูย และบทละครอันตราคนี ของมัทธี รัตนิน กับสุชาวดี ตตทวณิช นั้น มีลักษณะร่วมกันอยู่ประการหนึ่งที่ได้ชี้ชัดคือ สภาพแวดล้อมทางสังคมและการเมืองในขณะที่ยูแต่งได้แต่งบทละครชิ้นนั้น มีปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้มีอำนาจปกครองในรัฐ และผู้ที่อยู่ใต้ปกครองในรัฐ ลักษณะดังกล่าวนี้ได้เป็นแรงบันดาลใจให้ผู้แต่งบทละครนำเอาตำนานแอนโทโกนีมาใช้แต่งเป็นบทละครเพื่อเสนอทัศนะทางสังคมและการเมืองขึ้น อย่างไรก็ตาม สภาพสังคมและการเมืองร่วมสมัยกับบทละครแต่ละบทดังกล่าวนั้นก็ยังมีลักษณะเฉพาะบางประการที่แตกต่างกันออกไป อันมีผลทำให้ทัศนะบางประการที่ผู้แต่งบทละครต้องการจะเสนอนั้นแตกต่างกันออกไปตามแต่สภาพสังคมและการเมืองในแต่ละยุคสมัยด้วย

ความคล้ายคลึง

บทละครทั้งสาม เรื่องนี้ที่แต่งขึ้นจากตำนานแอนโทโกนี มีลักษณะบางประการที่คล้ายคลึงกันกล่าวคือ ผู้ประพันธ์ต่างก็ได้รับแรงบันดาลใจจากบริบททางสังคมและการเมืองที่มีสภาพความขัดแย้งคล้ายกัน อันได้แก่ความขัดแย้งระหว่างผู้มีอำนาจปกครองในรัฐและผู้ที่อยู่ใต้อำนาจปกครองดังกล่าว ความขัดแย้งดังกล่าวนี้เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในตำนานแอนโทโกนี ดังนั้นผู้ประพันธ์จึงได้นำเอาตำนานแอนโทโกนีมาแต่งเป็นบทละคร โดยเห็นว่าตำนานแอนโทโกนีนั้น เอื้อให้ผู้ประพันธ์สามารถเสนอทัศนะต่อความขัดแย้งทางสังคมและการเมืองร่วมสมัยได้ด้วยเช่นกัน

1. แรงบันดาลใจที่ทำให้โซโฟคลีสแต่งบทละครแอนทิโกนี เพื่อเสนอทัศนะทางสังคม และการเมือง

โซโฟคลีส (Sophocles : 496-406 ก่อนคริสตกาล) แต่งบทละครแอนทิโกนี ในปีที่ 442 ก่อนคริสตกาล โดยที่บทละครเรื่องนี้เสนอปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้ปกครองรัฐ และผู้ที่อยู่ใต้ปกครองในรัฐ ซึ่งเป็นปัญหาความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในเอเธนส์ขณะนั้น เนื่องจากชาวเอเธนส์เป็นผู้ที่ให้ความสนใจและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมและการเมืองเป็นอย่างยิ่ง ดังที่เพริคลีส (Pericles : 495-429 ก่อนคริสตกาล) รัฐบุรุษแห่งเอเธนส์ในยุคนั้นได้กล่าวว่า "A man who takes no part in public business some call a quiet man : we Athenians call him useless." ¹ โดยที่ชายชาวเอเธนส์ทุกคนที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไปนั้น ถือว่ามีหน้าที่และสิทธิเต็มที่ในฐานะพลเมืองเอเธนส์ในการออกเสียงในที่ประชุมสภา และมีส่วนร่วมในการบริหารรัฐ ² ดังนั้นโซโฟคลีสในฐานะที่เป็นกวีหรือนักแต่งบทละครซึ่งเป็นผู้ที่ให้คำสอนแก่ชาวเอเธนส์ จึงได้เสนอทัศนะที่ ข้ามต่อสังคมเอเธนส์ในขณะนั้น ไว้ในบทละครแอนทิโกนีนี้ด้วย

1.1 บทบาทของนักแต่งบทละครในสังคมกรีก

บทละครคลาสสิกของกรีกนั้น ถึงแม้ว่าจะแสดงในงานเทศกาลทางศาสนา เพื่อบูชาเทพเจ้าไดโอนิซัส (Dionysus) ซึ่งเป็นเทพเจ้าแห่งเหล้าองุ่นและความอุดมสมบูรณ์ แต่บทบาทของการละครก็ได้จำกัดอยู่เพียงแต่เกี่ยวกับศาสนาเท่านั้น การไปดูละครเป็นหน้าที่อย่างหนึ่งที่พลเมืองเอเธนส์ทุกคนจะต้องปฏิบัติ โดยการเข้าดูละครนั้นจะไม่มีค่าตอบแทนอย่าง

¹H.D.F. Kitto, The Greeks (Edinburgh : Penguin Books Ltd., 1959), p.123.

²Finlay Hooper, Greek Realities (New York : Charles Scribner's Sons, 1967), p.161.

โดยรัฐจะเป็นผู้จัดให้มีการแสดงขึ้นในแต่ละเทศกาล โดยจะเป็นผู้เลือกบทละครที่จะแสดงและหาพลเมืองที่มีฐานะดีเป็นผู้อุปถัมภ์จัดหาลูกคู่ให้แก่บทละครแต่ละเรื่อง นอกจากนี้ ก็มีการประกวดบทละครในแต่ละเทศกาลด้วย โดยมีคณะกรรมการเป็นผู้ตัดสิน³ ดังนั้น นักแต่งบทละครจึงเป็นบุคคลที่สำคัญมากในสังคมของเอเธนส์ โดยมีอิทธิพลต่อพลเมืองคนอื่น ๆ ผู้มาดูละคร ดังที่ David Barrett กล่าวไว้ว่า

For two hours or more at every dramatic festival, each competing poet had the undivided attention of his fellow-citizens of all classes . . . And the role of the poet . . . as teacher, preacher, and wise counsellor was universally recognised.⁴

อริสโตฟานีส (Aristophanes : 450-385 ก่อนคริสตกาล) นักแต่งบทละครประเภทสุขนาฏกรรมชาวกรีก ได้กล่าวถึงบทบาทของนักแต่งบทละครไว้ใน The Frogs (ปีที่ 405 ก่อนคริสตกาล) โดยผ่านตัวละคร Euripides ว่า "A poet should teach a lesson, make people into better citizens."⁵ และเมื่อตัวละคร Euripides ตั้งคำถามว่า "What do you want a poet for?"⁶ อริสโตฟานีสก็ได้ให้คำตอบผ่านตัวละคร Dionysus ว่า "To save the City of course"⁷ นอกจากนี้เขายังได้กล่าว

³Philip Whaley Harsh, A Handbook of Classical Drama (Stanford : Stanford University Press, 1948), p.4.

⁴Aristophanes, The Frogs and Other Plays, trans. David Barrett (Middlesex : Penguin Books Ltd., 1964), p.152.

⁵Ibid., p.193.

⁶Ibid., p.208.

⁷Ibid.

ผ่านตัวละคร Aeschylus ว่า "Schoolboys have a master to teach them, grown-ups have the poets."^๑

นักแต่งบทละครกรีกในยุคนั้น จึงแต่งบทละครโดยมีวัตถุประสงค์สองประการ ที่เห็นได้ชัดคือ ประการแรก เพื่อที่จะชำระล้างจิตใจของผู้ดู (Catharsis) สำหรับละครกรีก ประเภทโศกนาฏกรรม ดังที่อริสโตเติล (Aristotle : 384-322 ก่อนคริสตกาล) ได้กล่าวไว้ใน On the Art of Poetry ว่า

Tragedy, Then is a representation of an action that is worth serious attention, complete in itself, and of some amplitude ; . . . by means of pity and fear bringing about the purgation of such emotion.^๒

วัตถุประสงค์ข้อนี้ เป็นวัตถุประสงค์ทางศาสนา ด้วยเหตุนี้นักแต่งบทละครกรีกประเภทโศกนาฏกรรม จึงนิยมนำเอาเค้าโครงเรื่องจากตำนานมาแต่งเป็นบทละคร โดยที่ตำนานนั้นมีเรื่องราวเกี่ยวกับความหายนะของบุคคลที่สำคัญและยิ่งใหญ่ ซึ่งจะก่อให้เกิดความรู้สึกสงสาร (pity) และกลัว (fear) ขึ้นแก่ผู้ดูได้มากยิ่งขึ้น ส่วนวัตถุประสงค์อีกข้อหนึ่ง ก็คือเพื่อเสนอทัศนะของเขาเกี่ยวกับสังคมขณะนั้น เพื่อให้แง่คิดแก่ผู้ชมซึ่งเป็นพลเมืองทั้งหมดของเอเธนส์ Finlay Hooper ได้กล่าวไว้ใน Greek Realities ว่า

The poets joined freely in the pastime of politics by launching scathing attacks on certain prominent figures. The plays of Aristophanes show us how a talented playwright, chosen to compete in the annual festival, used his opportunity to present the

^๑Ibid., p.195.

^๒T.S. Dorsch, Classical Literary Criticism (Middlesex : Penguin Books Ltd., 1981), pp.38-39.

city-wide audience with an uninhibited attack on the public leaders he roundly disliked.¹⁰

นอกจากอริสโตฟานีส นักแต่งบทละครประเภทสุขนาฏกรรมซึ่งเสียดสีสังคมอย่างเปิดเผยในบทละครของเขาหลายบท เช่น The Clouds (ปีที่ 423 ก่อนคริสตกาล) และ The Frogs แล้ว ยังมีนักแต่งบทละครประเภทโศกนาฏกรรมคนอื่นอีก เช่น นักที่ใช้บทละครเพื่อเสนอทัศนะทางสังคมและการเมืองร่วมสมัย เช่น เอสคิลัส (Aeschylus : 525-456 ก่อนคริสตกาล) นักแต่งบทละครประเภทโศกนาฏกรรมที่มีชื่อเสียงของกรีก เอสคิลัสได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่เพิ่มนักแสดงคนที่สองเข้ามาในฉากจากเดิมที่มีนักแสดงเพียงคนเดียวกล่าวโต้ตอบกับลูกคู่ในแต่ละฉากของบทละครเรื่องหนึ่ง ๆ และเพิ่มบทสนทนาให้มากขึ้น อีกทั้งยังลดบทบาทของลูกคู่ลงอีกด้วย ดังนั้นจึงถือได้ว่า เขาเป็นผู้ที่ทำให้ละครกรีกประเภทโศกนาฏกรรมเริ่มเป็นรูปแบบของละครมากขึ้น เอสคิลัสแต่งบทละครไว้ประมาณ 90 บท¹¹ และหนึ่งในจำนวนนั้นก็คือ Seven Against Thebes (ปีที่ 467 ก่อนคริสตกาล) ที่มีชื่อเสียงมาก บทละครเรื่องนี้แต่งขึ้นจากตำนานการแย่งชิงบัลลังก์ระหว่างโพลีโนซีสและอีทีโอคลีส บุตรชายทั้งสองของเอดิปัส ในบทละครเรื่องนี้เอสคิลัสได้กล่าวเน้นถึงความสำคัญของการเตรียมการป้องกันเมืองเมื่อศัตรูยกทัพมารุกราน เช่น การมีกำแพงเมืองที่แข็งแรง ประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นว่า ในสมัยนั้นเอเธนส์มักจะถูกเปอร์เซียยกทัพมารุกรานอยู่เสมอ ผู้นำของเอเธนส์ในช่วงนั้นจึงพยายามกระตุ้นให้ชาวเอเธนส์เห็นความสำคัญของการเตรียมตัวป้องกันตนเอง และหลังจากที่ละครเรื่องนี้ออกแสดงได้หนึ่งปี ชาวเอเธนส์ก็ได้ให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ในการสร้างกำแพงหนาป้องกันนครเอเธนส์¹²

¹⁰Finlay Hooper, Greek Realities (New York : Charles Scribner's Sons, 1967), pp.207-208.

¹¹Meyer Reinhold, Essentials of Greek and Roman Classics (New York : Barron's Educational Series Inc., 1971), p.64.

¹²Aeschylus, Prometheus Bound and Other Plays, trans, Philip Vellacott (Middlesex : Penguin Books Ltd., 1987), p.16.

นอกจากบทละคร Seven Against Thebes ของเอสคิลัสแล้ว บทละคร แอนติโกนี ของโซโฟคลีสซึ่งได้เค้าโครงจากตำนานกรีกเดิม ก็ได้มีบทบาทในอันที่จะเสนอทัศนะทางสังคมและการเมือง และชักนำให้ผู้ดูขบคิดถึงปัญหาาร่วมสมัยด้วยเช่นกัน

1.2 บทละครแอนติโกนีกับสังคมร่วมสมัย

ในบทละครโศกนาฏกรรมของโซโฟคลีส โซโฟคลีสได้เสนอทัศนะของเขาเกี่ยวกับมนุษย์ Victor Ehrenberg กล่าวถึงเขาไว้ใน Sophocles and Pericles ว่า

Sophocles' dramatic world was focused on men rather than on gods. It was not men in general nor "the little men", it was the great characters whom alone he could charge with the heavy and tragic task of facing their fate. This fate, in all its vicissitudes, is decided by the gods. Sophocles' tragedies about human beings, are yet never confined to a merely human world.¹³

แม้มนุษย์ที่โซโฟคลีสนำมากล่าวถึงในบทละคร จะเป็นมนุษย์ที่มีข้อบกพร่องบางประการเช่นเดียวกับมนุษย์ทั่วไปในสังคม แต่มนุษย์ของโซโฟคลีสนั้นก็ เป็นมนุษย์อย่างที่มีมนุษย์ทั่วไป "ควรจะเป็น" กล่าวคือ เป็นมนุษย์ที่มีสำนึกและปฏิบัติตนตามกฎหมายของเทพเจ้าด้วยความสำนึกที่เกิดขึ้นภายในตนเอง บทบาทของเทพเจ้าดูจะลดลงในบทละครของโซโฟคลีส อย่างไรก็ตาม ชะตากรรมของมนุษย์ก็ได้ถูกกำหนดขึ้นแล้วโดยเทพเจ้า มนุษย์ที่มีสำนึกดังกล่าวเท่านั้นที่กล้าที่จะเผชิญกับชะตากรรม มนุษย์ของโซโฟคลีสจึงเป็นมนุษย์ที่มีความสัมพันธ์และความรับผิดชอบต่อครรลองคลองขรรวมของสังคมอันสัมพันธ์กับกฎเกณฑ์ดั้งเดิมของชาวกรีกที่ถือกันว่าบัญญัติโดยเทพเจ้าด้วยสำนึกจากภายในตนเอง

¹³Victor Ehrenberg, Sophocles and Pericles (Oxford : Basil Blackwell, 1954), p. 159.

บทละครแอนติโกนีของโซโฟคลีสเป็นบทละครเรื่องหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นถึง
ทัศนะของเขาต่อความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสำนักของเขาต่อสังคมและกฎเกณฑ์ของเทพเจ้า
ใน Sophocles and Pericles Ehrenberg กล่าวถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในบทละคร
แอนติโกนีว่าเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างกฎเกณฑ์ที่ถือกันว่าบัญญัติขึ้นโดยเทพเจ้าและกฎเกณฑ์
ที่มนุษย์ตั้งขึ้นไว้ว่า

We realize that Antigone 's and Creon 's lives, minds, characters
are seperated by an unbridgeable chasm, and labels such as
"conflict of duties" or "conflict of will" remain inadequate.
Personal emotions or experiences are all subject to the struggle
of the two concepts of the meaning of life. Antigone believes in
a devine order of the world ; Creon relies on human laws and
standards, whether of individual man or the State.

This is indeed the framework of most of Sophocles ' plots.
The struggle between the leading characters can end in
nothing but disaster, not because of the stubbornness and
single-mindedness of their natures, but because there is no
chance of reconciling the world of men with that of the gods. The
world of Creon with that of Antigone. ¹⁴

บทละครแอนติโกนีชี้ให้เห็นว่ากฎเกณฑ์ที่มนุษย์กำหนดขึ้นและเทวบัญญัตินั้นมี
อาจลงรอยประสานเข้าด้วยกันได้ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในมุมมองที่แตกต่างกันออกไป ในขณะ
เดียวกัน บทละครเรื่องนี้ก็ได้แสดงให้เห็นความขัดแย้งอื่นอีก เช่น ความขัดแย้งระหว่างผู้ปกครองรัฐ
และผู้อยู่ใต้ปกครองในรัฐที่ลุกขึ้นต่อสู้เพื่อสิ่งที่ตนเชื่อว่าถูกต้อง อันเป็นเหตุให้นักวิจารณ์หลายคนตี
ความบทละครแอนติโกนีว่ามีนัยทางสังคมและการเมือง โดยมีสมมติฐานต่าง ๆ กัน นักวิจารณ์บางคน

¹⁴ Ibid., p. 33.

เช่น Finlay Hooper ได้ตั้งสมมติฐานไว้ว่า น่าจะเป็นไปได้ว่าบทละครเรื่องนี้เสนอทัศนะต่อ นโยบายจักรวรรดินิยม (Imperialism) ของรัฐเอเธนส์ซึ่งนำโดยพีริคลีส รัฐบุรุษของเอเธนส์ อันเป็นนโยบายที่จะให้เอเธนส์มีอำนาจเหนือรัฐกรีกอื่น ๆ ที่เข้าร่วมสมาพันธ์ดีเลียน (Delian League) สมาพันธ์ของรัฐกรีกต่าง ๆ ที่ตั้งขึ้นเพื่อต่อต้านการรุกรานของเปอร์เซีย โดยมีเอเธนส์ ซึ่งมีกองทัพเรือที่แข็งแกร่งที่สุดของกรีกเป็นแกนนำ ปัญหาเกี่ยวกับนโยบายจักรวรรดินิยมนี้ กำลังเป็นที่โต้แย้งกันอยู่เป็นอย่างมากในหมู่พลเมืองเอเธนส์ในช่วงปีที่ไซโฟคลีสแต่งบทละครขึ้นในปีที่ 442 ก่อนคริสตกาล ว่าชาวเอเธนส์ภายใต้การนำของพีริคลีสนั้นทำถูกหรือไม่ Finlay Hooper กล่าวไว้ใน Greek Realities ว่า

There were no passages in his plays which touched directly on a controversial issue in the way Aeschylus mentioned the aeropagus in his Euminides ; nevertheless, as in Aeschylus ' Prometheus Bound, it might be possible to read into Sophocles ' works an oblique commentary on the baser aspects of Athenian imperialism. The Antigone was concerned with the familar problems including the right of the weak to disagree with the strong. Did sophocles intend to allegorized the conflict between Athens and her allies ? There is no positive evidence that he did. Nor is there anything wrong with suggesting it. In other ages, men like Anouilh have seen analogies. Some plays have a timeless value. Should it be any wonder if they have any political overtones in their own day ? ¹⁵

Hooper ได้ตั้งสมมติฐานด้วยเช่นกันว่า ในบทละคร Prometheus Bound (ปีที่ 460 ก่อนคริสตกาล) ของเอสคิลีส อันเป็นบทละครบทเดียวที่ปรากฏเหลืออยู่จนถึง

¹⁵ Hooper, Greek Realities, p. 274.

ปัจจุบันนี้จากบทละครชุดสามเรื่อง (trilogy) เกี่ยวกับเทพโพรมิธีอัสของเขา ซึ่งประกอบไปด้วย Prometheus the Fire - Bearer Prometheus Bound และ Prometheus Unbound มีนัยทางการเมืองเกี่ยวกับปัญหาจักรวรรดินิยมของเอเธนส์แฝงอยู่ด้วยเช่นกัน โดยที่บทละครเรื่อง Prometheus Bound กล่าวถึงความขัดแย้งระหว่างการใช้ปัญญาและการใช้อำนาจอย่างไม่ไตร่ตรอง Hooper กล่าวไว้ใน Greek Realities ว่า

Aeschylus produced his Promethean trilogy at a time Athens was approaching the zenith of her power, but not necessarily her greatness. As the same clay may be given different shapes, so the Delian League, organized for the benefit of all its members, was slowly being molded into an empire for the profit of Athens. Increasingly as we have observed, Athenian leaders were following a career of expediency and calculation, even towards their friends. The design was for winning, no matter what ideals might be lost in the process. However, Pericles, one of the leaders of the popular party, insisted that the allies benefited by Athenian paternalism. Some did. But not all of them wanted to be so well taken care of. They preferred to be free to decide their own course, no matter what the cost. So the question of self-determination arose and many members of the old Athenian aristocracy took sharp issue with Pericles about it. It seems likely that Aeschylus would have too. ¹⁶

ทั้งนี้ Hooper ก็ได้ให้เหตุผลอีกด้วยว่า เอสคิลลิสเป็นมนุษย์ที่ตระหนักดีว่าการเอาเปรียบพันธมิตรโดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนตนมากกว่าความรักในเกียรติยศ โดยที่

¹⁶ Ibid., pp. 191-192.

Hooper ได้กล่าวว่า

Aeschylus said that his plays were only restatements of the Homeric view of man. In the Iliad, Achilles knew he must die if he stayed to avenge Patroclus. Yet he stayed because it was right that he should. He would rather die than betray his honor. It was in such a man, doomed to suffer while making the right choice, that Aeschylus had found his tragic hero. Under the circumstances, he could scarcely have seen any nobility in policies which built the fortunes of Athens on the betrayal of the trust of her allies. ¹⁷

สมาพันธ์เดเลียนี้ เริ่มตั้งขึ้นในปีที่ 477 ก่อนคริสตกาล โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่ เกาะดีลอส (Delos) รัฐกรีกที่เข้าร่วมกันส่วนใหญ่เป็นรัฐทางชายฝั่งตะวันออก โดยมีเอเธนส์ เป็นแกนนำในการต่อต้านการรุกรานของเปอร์เซีย ทุกรัฐจะส่งเรือรบและกำลังทหารมาสมทบกัน และสำหรับรัฐที่ยากจนก็อาจส่งเพียงแค่เงินก็ได้ ในช่วงสิบห้าปีแรกของสมาพันธ์เดเลียนั้น ไชมอน เป็นผู้ที่มีอิทธิพลทางการเมืองในเอเธนส์ และเขาก็มีนโยบายที่มุ่งส่งเสริมความสามัคคีและความมั่นคงของรัฐกรีกต่าง ๆ มากกว่าที่จะก่อให้เกิดความแตกแยกกัน ดังนั้น เขาก็จึงมิได้เน้นความยิ่งใหญ่ของเอเธนส์แต่เพียงรัฐเดียว ซึ่งแท้ที่จริงแล้วในขณะนั้น เอเธนส์มีกองทัพเรือที่แข็งแกร่งที่สุดในกรีกและได้ช่วยเหลือรัฐกรีกอื่น ๆ ในการรบหลายครั้ง ในขณะที่รัฐอื่น ๆ ของสมาพันธ์ส่งเพียงเงินมาช่วยเท่านั้นในระยะหลัง ซึ่งนโยบายของไชมอนนี้ก็ถูกคัดค้านโดยชาวเอเธนส์คนอื่น ๆ เช่น ฟิวคลิส เป็นอย่างมาก และในที่สุดก็มีการลงคะแนนเสียงให้เนเรทส์ ไชมอน เป็นเวลาสิบปีในปีที่ 461 ก่อนคริสตกาล ¹⁸ และฟิวคลิสก็กลายเป็นผู้มีอิทธิพลสูงสุดในที่ประชุมสภาเทศบาลนับแต่ปีนั้นจนถึงปีที่ 429 ก่อนคริสตกาลอันเป็นปีที่ เขาถึงแก่กรรม

¹⁷ Ibid., p. 192.

¹⁸ Ibid., pp. 171-177.

พีริคลีสมีนโยบายที่จะขยายอำนาจของเอเธนส์ให้มีขอบเขตกว้างออกไป โดยอาศัยความแข็งแกร่งทางด้านทหารของเอเธนส์เหนือรัฐอื่น ๆ เนื่องมาจากปัญหาของ ประชากรที่เพิ่มมากขึ้นและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ของรัฐที่สูงขึ้น ดังนั้น พีริคลีสจึงเริ่มที่จะใช้อำนาจ ทางทหารบีบบังคับให้รัฐต่างๆ ในสมัชชาดีเลียนค่อย ๆ กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของจักรวรรดิ เอเธนส์ ซึ่งทำได้สำเร็จในปีที่ 448 ก่อนคริสตกาล โดยเขาได้เริ่มที่การย้ายทรัพย์สินของ สมัชชาดีเลียนจากเกาะดีลอสไปไว้ที่เอเธนส์ในปีที่ 454 ก่อนคริสตกาล โดยอ้างว่าทรัพย์สิน ของสมัชชาดีเลียนจะปลอดภัยกว่าถ้าอยู่ที่เอเธนส์ในกรณีที่กองทัพเรือเกิดอ่อนกำลังลงในการสู้รบและ ไม่อาจป้องกันเกาะนี้ไว้ได้ ซึ่งทั้งนี้รัฐอื่นก็เห็นด้วย นอกจากนั้นแล้ว ในการทำการค้าใด ๆ ระหว่างเอเธนส์และรัฐพันธมิตร เอเธนส์ก็ได้เสนอให้ใช้เหรียญเงินของเอเธนส์ เป็นมาตรฐานใน การแลกเปลี่ยน และหากมีการพิพาทใด ๆ เกิดขึ้น ก็ให้ตัดสินที่ศาลของเอเธนส์ ในที่สุด ในปีที่ 454 ก่อนคริสตกาล พีริคลีสก็เริ่มใช้ทรัพย์สินของสมัชชาดีเลียนในกิจการภายในของรัฐเอเธนส์เอง โดยอ้างว่าความแข็งแกร่งและความมั่งคั่งของเอเธนส์นั้น แท้ที่จริงแล้วก็ เป็นผลดีต่อสมัชชาดีเลียน โดย ส่วนรวม และหากรัฐกรีกใดมีความคิดที่ขัดแย้งอันจะนำไปสู่การแตกแยกของสมัชชาดีเลียน หรือรัฐใด เกิดทะเลาะวิวาทกัน เขาก็ไม่ลังเลเลยที่จะใช้กำลังทหารจัดการกับรัฐนั้น ๆ โดยอ้างว่าเป็นการ กระทำเพื่อประโยชน์สุขของรัฐกรีกโดยส่วนรวม ดังเช่นในปีที่ 441-440 ก่อนคริสตกาลที่เกิดกรณี พิพาทระหว่างซามอส (Samos) และมิลีตัส (Miletus) ขึ้น พีริคลีสก็ลงโทษซามอสที่ไม่เชื่อฟังคำ ตัดสินของเอเธนส์ เป็นต้น

ทูซิเดดิส (Thucydide : ประมาณ 480-420 ก่อนคริสตกาล) ซึ่งเป็นผู้สืบทอดนโยบาย ของไซมอน ได้พยายามต่อต้านนโยบาย "จักรวรรดินิยม" ของพีริคลีสซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้เอเธนส์ ต้องเกิดปัญหากับรัฐเพื่อนบ้าน เช่นสปาร์ตา ซึ่งเป็นรัฐกรีกที่ไม่ได้อยู่ในสมัชชาดีเลียนและไม่พอใจ ในการขยายอำนาจของเอเธนส์ แต่พีริคลีสก็ได้แก้ปัญหาด้วยการเจรจาทำสนธิสัญญาสันติภาพ 30 ปี กับสปาร์ตาได้เป็นผลสำเร็จในปีที่ 446-445 ก่อนคริสตกาล เป็นเหตุให้ผู้ต่อต้านไม่สามารถโจมตี เขาได้ในประเด็นนี้ นอกจากนี้ พีริคลีสก็เริ่มโครงการที่จะบูรณะวิหารพาร์เธนอน (Parthenon) ซึ่งเป็นวิหารของเทพีอธีนา (Athena) เทพีประจำนครเอเธนส์และวิหารอื่น ๆ บนเนินเขาอโครโพลิส (Acropolis) ซึ่งถูกเปอร์เซียเผาทำลายในการรุกรานครั้งก่อนเมื่อปีที่ 480 ก่อนคริสตกาล

โครงการนี้เริ่มตั้งแต่ปีที่ 447 ก่อนคริสตกาล และเสร็จลงในปีที่ 438 ก่อนคริสตกาล ซึ่งพีริคลีสก็ได้ใช้เงินที่เขาบังคับเก็บมาจากรัฐันธมิตรมาสร้าง อันเป็นจุดที่ยุติติดต่อกับกลุ่มผู้ต่อต้านพีริคลีสคนอื่น ๆ โจมตีเขาอีก แต่พีริคลีสก็อ้างกับประชาชนว่า รัฐันธมิตรเหล่านี้จ่ายเงินให้เอเธนส์เพื่อเป็นค่าตอบแทนที่เอเธนส์ปกป้องพวกเขา ดังนั้นเอเธนส์จึงสามารถใช้เงินจำนวนนี้เพื่อการอื่นเป็นประโยชน์ได้ พลเมืองส่วนใหญ่คล้ายตามพีริคลีสมากกว่า และดังนั้น ในปีที่ 443 ก่อนคริสตกาล จึงมีการลงคะแนนเสียงให้ยุติติดต่อกับนครเทส¹⁹

ดังได้กล่าวแล้วว่า โซโฟคลีสแต่งบทละครแอนทิโกนีขึ้นในปีที่ 442 ก่อนคริสตกาล ซึ่งเป็นช่วงที่ปัญหาขัดแย้งภายในรัฐเรื่องนโยบายจักรวรรดินิยมของพีริคลีสกำลังเป็นที่สนใจกันมาก และรัฐเอเธนส์ในปีนั้นก็เริ่มกลายเป็นรัฐที่ปกครองรัฐอื่น ๆ ภายใต้อำนาจจักรวรรดินิยมอย่างเต็มที่แล้ว ดังนั้น สมมติฐานของ Finlay Hooper จึงน่าจะเป็นไปได้ว่า บทละครแอนทิโกนีของโซโฟคลีสนี้ถูกแต่งขึ้นเพื่อวิจารณ์นโยบายจักรวรรดินิยมดังกล่าว โดยที่บทละครเรื่องนี้แสดงให้เห็นความขัดแย้งระหว่างผู้ปกครองที่เชื่อในอำนาจในการเผด็จการของตนในการปกครอง กับผู้อยู่ใต้ปกครองซึ่งลุกขึ้นต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิมนุษยชนอันพึงมีของตน อย่างไรก็ตาม Victor Ehrenberg ก็ได้แสดงทัศนะคัดค้านสมมติฐานดังกล่าวของ Finlay Hooper Ehrenberg ได้ให้เหตุผลว่า โซโฟคลีสได้รับเลือกเป็นเฮรัญทิค (hellenotamiai) ของสมาคมดีเลียในปีที่ 443 ก่อนคริสตกาล หนึ่งปีก่อนที่บทละครแอนทิโกนีจะออกแสดง อันแสดงให้เห็นว่า เขามิได้มีทัศนะที่ขัดแย้งต่อนโยบาย "จักรวรรดินิยม" ของพีริคลีส Ehrenberg กล่าวถึงโซโฟคลีสและพีริคลีสว่า

They were of one generation, and therefore had much in common, though perhaps more that divided them. Sophocles had probably little understanding of politics or even of government and administration, but he had complete belief in the Polis, its balanced order and its impact on the greatness and

¹⁹Ibid., pp. 205-218.

arbitrariness of men. Pericles, with a similar belief in the Polis, yet saw it with the eyes of the expert ruler and at the same time with the belief in man's independent mind.²⁰

Ehrenberg กล่าวว่า แม้ว่าโซโฟคลีสจะมีหน้าที่การเมืองเช่นพีริคลีส แต่เขาก็เป็นคนร่วมสมัยกับพีริคลีส และต่างก็มีสิ่งหนึ่งที่คล้ายคลึงกันคือ ความศรัทธาใน Polis หรือ นครรัฐของพวกเขา ดังนั้น Ehrenberg จึงเห็นว่า โซโฟคลีสมิได้เกรงภัยจากลัทธิจักรวรรดินิยมของเอเธนส์ในขณะนั้น และหากบทละครแอนทิโกนีจะแสดงทัศนะใด ๆ ของโซโฟคลีสต่อสังคม ก็ น่าที่จะเป็นการเกรงภัยอันเกิดขึ้นจากภายใน อันได้แก่อำนาจอันไม่มีขอบเขตของบุคคลหนึ่งซึ่ง บริหารรัฐเอเธนส์อยู่มากกว่า ได้แก่ พีริคลีส ดังที่เขา กล่าวว่า

As far as politics go, it is essential to remember that Sophocles' adult life began when the danger from the enemy outside had passed. How far he had an idea of the danger of imperialism we cannot say ; as he did not attach himself to Thucydides but served with and under Pericles we may assume that he enjoyed rather than feared the growth of Athenian power over the Aegean and beyond. What he did realize and fear was the danger from within - not so much the imminent menace, but the possible or even necessary results, of a policy relying on the intellectual genius and the overriding power of one man, capable of putting his reasoning intellect over and against the most sacred traditions.²¹

²⁰ Ehrenberg, Sophocles and Pericles, p.140.

²¹ Ibid.

นักประวัติศาสตร์กรีกที่บันทึกเรื่องราวของพีริคลีสเอาไว้ เช่น พลูทาค (Plutarch : ค.ศ. 46-120) เขียนถึงชีวประวัติของพีริคลีสจากบันทึกของไอออนแห่งไคออส (Ion of Chios) ชาวต่างชาติที่รู้จักกับพีริคลีสในสมัยของเขาและบันทึกเรื่องราวของชาวกรีกร่วมสมัยกับพีริคลีสว่า พีริคลีส (Pericles : 495-429 ก่อนคริสตกาล) นั้นถือกำเนิดในตระกูลที่มีชื่อเสียงมาก ซานธิปปัส (Xanthippus) บิดาของเขาเป็นนายพลที่มีชื่อเสียงในสงครามเปอร์เซีย และอกาวิสที (Agariste) มารดาของเขาก็เป็นหลานสาวของไคลส์เทนีส (Cleisthenes) ซึ่งกล่าวกันว่าเป็นผู้ริเริ่มระบอบประชาธิปไตยในเอเธนส์ ดังนั้น พีริคลีสจึงได้รับการศึกษาอย่างดียิ่ง เพื่อนของเขาหลายคนเป็นนักปรัชญาที่มีความคิดใหม่ ๆ เช่น ไมเคอในเทพเจ้า ดังเช่น อนักซากอรัส (Anaxagoras : 500-428 ก่อนคริสตกาล) ซึ่งตั้งทฤษฎีเกี่ยวกับธรรมชาติไว้หลายประการ เช่น ทฤษฎีเกี่ยวกับดาวเคราะห์ เป็นต้น การที่เขาสนิทสนมกับนักปรัชญาที่มีความคิดใหม่ ๆ เช่นนี้ ทำให้กลุ่มอนุรักษนิยมในเอเธนส์สงสัยว่าพีริคลีสจะได้รับอิทธิพลความเชื่อเช่นนี้มาด้วยหรือไม่ ซึ่งพลูทาคก็เล่าว่าบางครั้ง เขาก็แสดงทัศนะเช่นนี้ออกมาด้วยเช่นกัน ดังเช่นที่ เขาอธิบายให้ทหารซึ่งเชื่อถือโซคลางฟังขณะเกิดสุริยุปราคาในระหว่างจะออกรบไปทำสงครามว่า สุริยุปราคา นั้นเกิดจากการที่มีบางสิ่งไปบังดวงอาทิตย์เอาไว้

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าพีริคลีสจะถูกแบ่งแยะออกจากกลุ่มอนุรักษนิยมดังกล่าว พีริคลีสก็ยังได้รับความไว้วางใจจากพลเมืองส่วนใหญ่ของเอเธนส์ให้ เขาได้รับเลือกตั้งเป็นนายพลหนึ่งในสิบคนผู้มีอำนาจบริหารรัฐเอเธนส์มากกว่าคนอื่น ๆ พีริคลีสเป็นผู้ที่มีความเป็นผู้นำสูง เป็นนักปกครองที่ฉลาดเฉลียว และตั้งใจทำทุกอย่างเพื่อประโยชน์ของเอเธนส์ เขามีความสามารถมากในการทำให้ประชาชนสนับสนุนความคิดของเขาด้วยวิธีต่าง ๆ และเป็นนักพูดที่มีชื่อเสียงมาก²² ถึงแม้ว่าเอเธนส์จะเป็นรัฐประชาธิปไตย แต่ในทางปฏิบัติแล้ว ผู้ที่สามารถทำให้ประชาชนส่วนใหญ่คล้อยตามได้มากที่สุด ก็ย่อมเป็นผู้ที่มีอำนาจสูงสุดในทางการเมือง Finlay Hooper ได้กล่าวไว้ใน Greek Realities ว่า

²²Hooper, Greek Realities, pp.219-223.

In Athens, in theory, all of the citizens came together in an Assembly which met about once every eight or nine days. They could, if they care to do so, maintain an almost day - to - day control over current developments. In practice, however, it would appear that only the excitement of an emergency or the appeal of an anticipated clash between popular orators would attract a large attendance. . . Furthermore, it might be supposed that during the period of Pericles ' influence, the continued acquiescence of the Assembly in his politics was a further reason of not bothering to attend.²³

และ

It suggests that the citizens had not been educated to make good judgements for themselves, but rather to rely on a man of destiny, who would, as if by magic, continue to supply an endless series of victories and a greater prosperity.²⁴

อิทธิพลของพีริคลีสดังกล่าวที่มีต่อพลเมืองเอเธนส์ส่วนใหญ่ นั้น ทำให้คนบางกลุ่มไม่พอใจดังที่ Ehrenberg กล่าวไว้ใน Sophocles and Pericles ว่า

To many Athenians Pericles was "tyrant". They resented both his unrivalled power and his haughty aloofness. When Athenians grew in beauty and dignity, and peace was kept for many years, Pericles ' position became even more "monarchical", and the routine legality of his "strategia" psychologically of less

²³ Ibid., p. 204.

²⁴ Ibid., p. 205.

importance. His admirers saw in him the great man who, so it seemed, was the true champion and guardian of the greatness of Athens.²⁵

ตำแหน่งนายพล (strategia) ของพีริคลีส มิได้จำกัดอิทธิพลอยู่เพียงแค่ผู้บริหารรัฐหนึ่งในสิบคนของเอเธนส์ อิทธิพลของพีริคลีสดังกล่าวนี้ ทำให้เขาถูกมองว่าเป็น "เผด็จการ" จากคนบางกลุ่ม อย่างไรก็ตาม อำนาจดังกล่าวของพีริคลีส มิได้เป็นสาเหตุเดียวที่ทำให้โซโฟคลีสรู้สึกถึงอันตราย หากแต่เป็นอำนาจผนวกกับความสนิทสนมที่เขามีต่อนักปราชญ์ชาวต่างชาติซึ่งมีแนวคิดใหม่ ๆ ในการมองจักรวาล โลก และมนุษย์ ที่เรียกว่า โซฟิสต์ (Sophists)

คำว่า โซฟิสต์ (Sophist) มีรากศัพท์มาจากภาษากรีกว่า Sophos และ Sophia ซึ่งแปลว่า ฉลาดและความฉลาด เดิมทีคำว่า โซฟิสต์นี้มีความหมายในทางที่ดีคือ เป็นคำที่ใช้เรียกนักปราชญ์ในแขนงต่างๆ อาทิ กวี เช่น โฮเมอร์ และฮิเลียด นักดนตรีหรือโหราผู้สามารถทำนายโชคชะตาได้ ซึ่งรวมถึงทั้งเทพโพรมีซีสในตำนานกรีกที่มีฐานะพิเศษในการพยากรณ์ด้วย²⁶ แต่ความหมายของคำว่า "โซฟิสต์" นี้ได้เปลี่ยนไปนับตั้งแต่ครึ่งหลังของศตวรรษที่ห้าก่อนคริสตกาล เนื่องจากบทบาทของพวก "นักปราชญ์" ที่เรียกว่า โซฟิสต์ได้แปรเปลี่ยนไป โซฟิสต์ในยุคนี้รับจ้างสอนวิชาความรู้ เช่น แนวคิดใหม่ ๆ และวาทศิลป์ให้แก่ผู้อื่น สิ่งที่พวกเขาสอนเป็นอันตรายต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมตามที่คณะของชาวกรีกและชาวเอเธนส์ส่วนใหญ่ที่มีความคิดแบบอนุรักษนิยมในยุคนั้น²⁷

²⁵Ehrenberg, Sophocles and Pericles, p.104.

²⁶G.B. Kerferd, The Sophistic Movement (Cambridge : Cambridge University Press, 1981),p.24.

²⁷Ibid., pp.25-26.

พวกโซฟิสต์มาจากเมืองต่าง ๆ หลายเมืองด้วยกัน เช่น นักชากอรัส มาจากเมืองคลาโซมีเน (Clazomenae) ในแคว้นไอโอเนีย (Ionia) ²⁸ กอร์จีอัส (Gorgias : 490-381 ก่อนคริสตกาล) มาจากลีออนทินิ (Leontini) ในซิซิลี (Sicily) ²⁹ และโพรทากอรัส (Protagoras : 486-411 ก่อนคริสตกาล) มาจากเมืองแอบดาระ (Abdera) ในแคว้นเทรซ (Thrace) ³⁰ เป็นต้น นอกจากนี้ พวกเขายังเดินทางตระเวนไปตามเมืองต่าง ๆ มากมายอีกด้วย โดยมักจะมีศิษย์ติดตามไป พวกเขาได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดีในบางเมือง เช่น นักชากอรัสในเมืองแลมพ์ซาคัส (Lampsacus) ซึ่งเขาก็ได้เสียชีวิตลงที่นั่น แต่บางครั้งพวกเขาก็ถูกประชาชนบางเมืองต่อต้านเป็นอย่างมาก เช่น ในเอเธนส์ ที่ประชุมสภาของนครเอเธนส์ได้ลงมติขับพวกโซฟิสต์บางคน เช่น นักชากอรัส และโพรทากอรัส ออกจากนคร หรือชาวเมืองอาร์โกสก็ได้ต่อต้านการสอนของกอร์จีอัสด้วยเช่นเดียวกัน ³¹

สาเหตุที่คำสอนของพวกโซฟิสต์ถูกต่อต้านนี้ เนื่องมาจากพวกโซฟิสต์หลายคนมีทัศนะที่ไม่ศรัทธาเชื่อถือในศาสนาและเทพเจ้าเป็นส่วนใหญ่ นักชากอรัสเป็นผู้ที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับธรรมชาติและดาราศาสตร์ และได้อธิบายเกี่ยวกับดวงอาทิตย์ไว้ว่า คือก้อนหินที่ร้อนแรง รวมทั้งอธิบายสาเหตุของปรากฏการณ์ทางธรรมชาติอื่นๆ ด้วย เช่น ฟ้าร้อง และฟ้าผ่า เป็นต้น ³² คำอธิบายของนักชากอรัสขัดกับความเชื่อดั้งเดิมของชาวกรีกที่เชื่อว่า เทพเจ้าบันดาลให้เกิดสิ่งเหล่านั้นขึ้น ฮิปโปเครติส (Hippocrates : 460-377 ก่อนคริสตกาล) ได้ศึกษาเกี่ยวกับร่างกายของมนุษย์ และสาเหตุของโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ รวมทั้งเวชวิทยา ในขณะที่ชาวกรีกในสมัยนั้น

²⁸ Jonathan Barnes, Early Greek Philosophy (Middlesex : Penguin Books Ltd., 1987), p.226.

²⁹ Mario Untersteiner, The Sophists, trans. Kathleen Freeman (Oxford : Basil Blackwell, 1954), pp.92-94.

³⁰ Ibid., pp.1-5.

³¹ Kerferd, The Sophistic Movement, pp.23-24.

³² Barnes, Early Greek Philosophy, p.237.

ส่วนใหญ่ยังเชื่อว่า เทพเจ้าเป็นผู้บันดาลให้เกิดโรคร้ายต่าง ๆ ขึ้น และดังนั้นเทพเจ้าก็จึงเป็น
ผู้ที่สามารถรักษาให้หายได้ด้วย เมื่อเกิดการเจ็บไข้ชาวกรีกก็จะไปยังวิหารของเทพเจ้าเพื่อค้าง
คืนที่นั่น พวกเขาจะถวายเครื่องบวงสรวงแด่เทพเจ้า และอธิษฐานขอให้เทพเจ้าช่วยให้หายจาก
โรค และจะสวมเครื่องรางของขลังต่าง ๆ เพื่อช่วยขจัดโรคร้ายออกจากตัวอีกด้วย มีโรคบาง
โรคที่พวกเขาเชื่อว่าเกิดขึ้นจากอำนาจของเทพเจ้า เช่นโรค "ศักดิ์สิทธิ์" (Sacred) ซึ่งหมายถึง
โรคลมบ้าหมู เป็นต้น แต่ฮิปโปเครติสกลับเขียนเกี่ยวกับโรคนี้ไว้ว่า

It is not, in my opinion, any more divine or more sacred than
other diseases, but has a natural cause, and its supposed divine
origin is due to men's inexperience, and to their wonder at its
peculiar character. ³³

อย่างไรก็ตาม ทักษะของพวกโซพิสต์ที่พยายามจะทำความเข้าใจธรรมชาติ
จักรวาล และมนุษย์มากขึ้นนั้น มีหลายแบบแตกต่างกันออกไป โพรทาโกอรัส โซพิสต์ที่มีชื่อเสียงผู้
หนึ่งได้กล่าวว่า "มนุษย์คือเกณฑ์ของสรรพสิ่ง" ("Man is the measure of all things")³⁴
ซึ่งหมายความว่า สิ่งใดที่มนุษย์แต่ละคนเชื่อว่าถูกต้อง สิ่งนั้นถือว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องแล้วสำหรับเขา
และกอร์จิอัส โซพิสต์อีกผู้หนึ่ง ได้กล่าวว่า "A man could not know anything. And
if he could, he could not describe it and if he could describe it,
nobody could understand him." ³⁵ กอร์จิอัส กล่าวว่า "มนุษย์ไม่สามารถรู้อะไรได้
และถ้าเขารู้ ก็ไม่สามารถอธิบายมันได้ และถ้าเขาอธิบายได้ ก็ไม่มีผู้ใดสามารถเข้าใจเขาได้"
ทั้งสองข้อความดังกล่าว มีอิทธิพลต่อแนวคิดของชาวเอเธนส์ในยุคนั้นเป็นอย่างมาก

³³ Hooper, Greek Realities, p.263.

³⁴ Ibid., p.265.

³⁵ Ibid.

พวกโซฟิสต์หลายคน เช่น โพรทาโกอรัส และกอร์จีส เป็นผู้ที่มีชื่อเสียงในด้านการสอนวาทศิลป์ (rhetoric) ซึ่งเป็นศาสตร์ที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตในเอเธนส์ เพราะชาวเอเธนส์นั้นจะต้องใช้วาทศิลป์ในการพูดในที่ประชุมสภา ซึ่งทุกคนมีสิทธิพูดได้ และจะต้องใช้วาทศิลป์ในการสู้คดีในศาล ดังนั้น การมีวาทศิลป์ดีสามารถทำให้ผู้อื่นคล้อยตามได้ จึงเป็นสิ่งที่มิใช่ประโยชน์เป็นอย่างยิ่ง G.B. Kerferd ได้อ้างถึง J.B. Bury ซึ่งกล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า

The institutions of a Greek democratic city presupposed in the average citizen the faculty of speaking in public, and for anyone who was ambitious for a political career it was indispensable. If a man was hauled into a law-court by his enemies and did not know how to speak, he was like an unarmed civilian attacked by soldiers.³⁶

ผู้มีฐานะดีในเอเธนส์ในยุคนั้น จึงนิยมให้บุตรหลานศึกษาศาสตร์นี้กับพวกโซฟิสต์ที่มีชื่อเสียงดังกล่าว แต่โดยที่พวกโซฟิสต์เป็นผู้ที่ไม่เชื่อเทพเจ้าและศาสนา แต่ให้ความสำคัญแก่มนุษย์มากกว่า ดังคำพูดของโพรทาโกอรัสที่ว่า "มนุษย์คือเกณฑ์ของสรรพสิ่ง" ดังนั้น พวกเขาจึงไม่คำนึงถึงกฎศีลธรรมความผิดชอบชั่วดีมากนัก ในการสอนวาทศิลป์นั้นพวกเขาจะสอนศิษย์ให้พูดเพียงเพื่อให้ชนะ โดยไม่คำนึงถึงว่าจะผิดถูกตามทำนองคลองธรรมหรือไม่ คำสอนในลักษณะนี้ทำให้คนเอเธนส์รุ่นใหม่มีทัศนคติในการมองสังคมและนครแตกต่างออกไปจากคนรุ่นเก่า โดยจะคำนึงถึงตนเองเป็นหลัก และคำนึงถึงส่วนรวมและศีลธรรมจรรยาอันดีงามน้อยลง นอกจากนี้ในด้านการดำเนินชีวิต คนรุ่นใหม่มีแนวโน้มว่าจะสนใจในการขบคิดวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ ตลอดจนจนการโต้แย้งสนทนากันมากกว่าการไปยัง *gymnasia* ซึ่งเป็นสถานที่บริหารร่างกายของชาวเอเธนส์ ซึ่งคนรุ่นเก่านิยมปฏิบัติกันเพื่อฝึกฝนให้ร่างกายแข็งแรงพร้อมต่อการสู้รบ ทั้งนี้ คนรุ่นใหม่จะให้เหตุผลว่า คนทุกคนควรมีสิทธิที่จะตัดสินใจด้วยตนเองว่าตนควรทำอะไร³⁷

³⁶ Kerferd, *The Sophistic Movement*, p.17.

³⁷ Ibid., p.266.

กวีกรีกผู้ซึ่งแต่งบทละครที่มีแนวคิดเชิงอนุรักษนิยม เช่น อริสโตฟานีสและโซโฟคลีสนั้น ได้แต่งบทละครเพื่อต่อต้านแนวคิดของพวกโซฟิสต์ดังกล่าว ในบทละคร The Clouds อริสโตฟานีสได้ต่อต้านการสอนวาทศิลป์และแนวคิดใหม่ ๆ ของพวกโซฟิสต์โดยเฉพาะอย่างยิ่งโซเครตีส (Socrates : 469-399 ก่อนคริสตกาล) นักปรัชญาซึ่งถูกมองว่าเป็นพวกโซฟิสต์ในช่วงนั้น และในบทละคร Oedipus Tyrannus หรือ Oedipus the King (ปีที่ 430 ก่อนคริสตกาล) ของโซโฟคลีส Hooper ก็ได้ตั้งสมมติฐานไว้ใน Greek Realities ว่าในบทละครเรื่องนี้ โจคาสตาและเอดิปัสกล่าวถึงคำพยากรณ์ของเทพเจ้าว่าไม่ควรเชื่อถือเนื่องจากไม่น่าเป็นไปได้ ก่อนที่ทั้งคู่จะได้ทราบความจริงในที่สุดว่าคำพยากรณ์ดังกล่าวนั้นเป็นจริง ความไม่เชื่อถือเทพเจ้าเช่นนี้น่าจะเป็นปัญหาในสังคมเอเธนส์ในขณะนั้น ที่ทำให้โซโฟคลีสเกิดแรงบันดาลใจในการเขียนบทละครเรื่องนี้ขึ้นมา Hooper กล่าวว่า

There was a bitter cup awaiting both Jocasta and Oedipus for their outbursts of sacrilege. The stress which Sophocles placed on this point has been interpreted as an obvious display of his religious orthodoxy. It might also be taken as a sign that he felt such orthodoxy was in trouble. When he was writing, the sophistic movement was at its height in Athens. It is conceivable that the Oedipus Tyrannus reflects an apprehension about the growing tendency of certain intellectuals to question any and all beliefs. Whether Sophocles did in fact intend his words as a warning to those who lacked faith in the oracles cannot be known. There is no doubt that he told the story of sacrilege and its consequences with dramatic power.³⁸

³⁸ Hooper, Greek Realities, p. 269.

Ehrenberg กล่าวถึงความขัดแย้งระหว่างพวกอนุรักษนิยมและพวกที่มีแนวคิดใหม่ ๆ เช่นพวกโซนิสต์ในเอเธนส์ ซึ่งผลูกาค นักประวัติศาสตร์เล่าไว้ว่า

Plutarch tells the story how a one-horned ram was brought to Pericles. The seer Lampon declared that, as the animal had one strong horn in the middle of his head, it meant that out of the struggle between Pericles and Thucydides one man would emerge holding power alone. Anaxagoras, on the other hand, killed the ram, opened his skull and showed the natural cause of the miracle. Soon after this, Thucydides was ostracized, and Pericles became the master of Athens. Thus, as Plutarch says, the scientist had discovered the cause, but the soothsayer had foreseen the final outcome. The story shows a clash between the two great forces in the Greek mind of that time, the rivalry between the old-fashioned religious and the modern scientific mind. With the responsibility which he carried, and most consciously at that, as the leader of people and State, we can well imagine that he did everything not to rouse the religious feelings. . . .³⁹

ถึงแม้ว่าจะมีความขัดแย้งดังกล่าวอย่างเด่นชัดในสังคมเอเธนส์ พีริคลีสก็มิได้แสดงออกว่าเขาต่อต้านความเชื่อดั้งเดิมของชาวเอเธนส์ แม้ว่าเขาจะสนิทสนมกับพวกโซนิสต์และได้รับอิทธิพลจากแนวคิดใหม่ ๆ ของพวกโซนิสต์ด้วยเช่นกัน พีริคลีสมีผู้สนับสนุนคนหนึ่งเป็นผู้พยากรณ์ชื่อ Lampon ซึ่งเป็นที่นับถือของชาวเอเธนส์ Lampon ได้สนองตอบนโยบายจักรวรรดินิยมของเขาเป็นอย่างมาก อันแสดงให้เห็นว่าพีริคลีสคำนึงถึงการดำเนินนโยบายทาง

³⁹ Ehrenberg, Sophocles and Pericles, pp.149-150.

การเมืองของเขา แม้ว่าเขาจะมีได้เห็นด้วยกับความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าของชาวเอเธนส์

Ehrenberg กล่าวถึงพีริคลีสว่า

His friendship with Anaxagoras is an outstanding fact. Everything seems to indicate that the philosopher who had made the rational principle supreme had a stronger influence on Pericles' mind than anybody else. . . He is described as largely responsible for Pericles' dignified ways of appearance and behaviour, of speech and thought, and his scientific mind seems to have deeply impressed Pericles. . .⁴⁰

ความสัมพันธ์ที่พีริคลีสมีต่อพวกโซฟิสต์ได้ทำให้ชาวเอเธนส์หลายคนไม่พอใจ คู่แข่งทางการเมืองของเขาจึงถือโอกาสนี้โจมตีเขา มีการฟ้องร้องพวกโซฟิสต์ต่อศาลของเอเธนส์ว่ากระทำการลบหลู่ศาสนาโดยคู่แข่งทางการเมืองของเขา Ehrenberg กล่าวว่า

The opposition against Pericles, led by people far more interested in politics than in religion, found the surest, if not the only, weapon against the great man in charging his friends with irreligion. The people could not be roused against the great democratic leader, but they would readily back and support any defence of their old religion.⁴¹

⁴⁰ Ibid., pp. 92-93.

⁴¹ Ibid., p. 150.

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าพวกโซฟิสต์จะถูกตำหนิและถูกขับออกไปจากเอเธนส์ ประชาชนก็มีได้เกลียดชังพีริคลีสตั้งที่คู่แข่งทางการเมืองของเขาคาดไว้ Ehrenberg กล่าวถึงบันทึกที่พลูทาคเล่าไว้ว่า

Plutarch tells us that not only did this not happen, but when the people saw how much the enemy hated and feared Pericles he was trusted and obeyed even more enthusiastically than before. Plutarch may have forgotten that this trust lasted only as long as things were not going too badly. It remains true that Pericles' personality had an immense influence. . . .⁴²

พลูทาคกล่าวว่าประชาชนยังคงศรัทธาเขาเนื่องจากเห็นว่าแม้แต่ศัตรูของเขายังเกรงกลัวอิทธิพลของเขาจนต้องหากทางกลั่นแกล้ง นอกจากนี้ Ehrenberg ก็ยังเห็นว่าพีริคลีสนั้นเป็นผู้นำที่มีความสามารถเกินกว่าที่ประชาชนจะเลื่อมศรัทธาได้ อย่างไรก็ตาม โซโฟคลีสย่อมเห็นภัยของการที่บุคคลที่มีอำนาจและอิทธิพลสูงสุดในการบริหารรัฐเช่นพีริคลีสมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับบุคคลซึ่งมีแนวคิดที่เป็นอันตรายต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมเอเธนส์เช่นพวกโซฟิสต์ Ehrenberg กล่าวไว้ใน Sophocles and Pericles ว่า

If Sophocles wanted, as we believe he did, to speak his mind and to disclose the dangers of the modern spirit, he would almost inevitably be led to think of Pericles - not necessarily of the true or the whole Pericles, but a Pericles reflected in the minds of those who resented that modern spirit. The dramatist,

⁴² Ibid.

perhaps unconsciously, would look to a person rather than to a "movement" for his target, and to a leader of men rather than to a mere thinker. Neither Anaxagoras nor Protagoras, foreigners and philosophers as they were, nor anybody else of whom we know, was so representative and could at the same time be so influential and therefore dangerous as Pericles . . . Pericles was only a pupil of the thinkers, but as a statesman and ruler he would directly threaten the ancient foundations of State and society. The Polis for which Pericles stood was in Sophocles' view at least dangerously near to being no longer the old Polis, and the very greatness of the man must have appeared to Sophocles as a threat to the ruler himself and to the community.⁴³

ดังนั้น Ehrenberg จึงตั้งสมมติฐานว่า โซโฟคลีสน่าจะต้องการวิจารณ์พฤติกรรมของพีริคลีส และเตือนให้เห็นโทษของการกระทำดังกล่าวของเขาในฐานะผู้บริหารรัฐในบทละครแอนทิโกนี Ehrenberg ได้เปรียบเทียบให้เห็นความคล้ายคลึงกันระหว่างพีริคลีสและตัวละครหรือเหตุผลหลายประการ กล่าวคือ ความเป็นเผด็จการที่ไม่เชื่อในศาสนาของครีออน อันอาจเปรียบได้กับความเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการบริหารรัฐของพีริคลีสซึ่งมีความสนิทสนมกับพวกโซฟิสต์ที่มีแนวคิดใหม่ ๆ ในการมองจักรวาล โลก และมนุษย์ ซึ่งขัดแย้งกับความเชื่อดั้งเดิมของชาวเอเธนส์เกี่ยวกับเทพเจ้า Ehrenberg ได้กล่าวถึงครีออนไว้ใน Sophocles and Pericles ว่า

⁴³ Ibid., pp. 153-154.

We have emphasized before that the deepest roots of the conflict between Antigone and Creon are to be found in the complete incompatibility of their spiritual worlds. Creon is neither simply the "typical tyrant" nor just the representative of the State. In either view there is, of course, some truth, and that is why the one or other has often been claimed as the one and only fact which explains Creon. Tyrant and State-bound though he is, the basis of his "political" position is that he lives in a world alien and opposed to that of Antigone. To him religious duties are secondary to the supreme sovereignty of the State and to the standards of human and political ethics. He wanted to prevent the pollution of the city, because the unharmed greatness of the State is his chief aim, but his claim that men cannot pollute the gods is a household thought, . . . of those who are fighting the old religion; they put the divine above the human level that the link between men and gods breaks and the gods are powerless and meaningless.⁴⁴

หรือจนกล่าวถึงอำนาจในการบริหารรัฐของตนว่า

But if anyone breaks the law and thinks to dictate his rulers, such a one can win no praise from me. No, the one whom the

⁴⁴Ibid., pp. 54-55.

State appoints must be obeyed, in little things and great, in just things and unjust.⁴⁵

และ "Am I to rule this land by judgement other than my own?"⁴⁶

คำกล่าวดังกล่าวของครีออนแสดงให้เห็นทัศนคติที่เป็นเผด็จการของเขาในการบริหารรัฐ คำกล่าวดังกล่าวก็ได้แสดงให้เห็นด้วยว่า ครีออนมิได้คำนึงถึงเทพเจ้าแต่อย่างใดสำหรับเขา อำนาจสูงสุดอยู่ที่ผู้ปกครองรัฐ และกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ตั้งขึ้นนั้น อยู่ภายใต้เกณฑ์ทางการเมืองและเกณฑ์ของมนุษย์

คราติเนส (Cratinus) นักแต่งบทละครประเภทสุขนานุกรมร่วมสมัยกับฟริคลีส มีทัศนะว่าฟริคลีสนั้นมีอิทธิพลและมีอำนาจมากในการบริหารรัฐจนอาจกล่าวได้ว่าเป็น "เผด็จการ" เขาได้กล่าวเสียดสีฟริคลีสในบทละครเรื่อง Cheirones โดยกล่าวถึงบุคคลหนึ่งซึ่งเป็น "เผด็จการ" ("big tyrant") ที่เกิดจากโครนอส Cronos) บิดาของเทพซุส (Zeus) กับ Stasis แทนที่จะเป็น Rhea เช่นเทพซุส บทละครเรื่องนี้มีการเล่นคำอันมีนัยถึงฟริคลีส โดยมีการล้อเลียนรูปศัพท์ของเขา เช่นเดียวกับในบทละคร Trattai ของคราติเนส ที่กล่าวถึงเทพซุสโดยมีนัยพาดพิงถึงฟริคลีสว่าเป็น "the Zeus with a peaked head" โดยที่ฟริคลีสมีรูปศัพท์ที่มีลักษณะแปลกเช่นนั้น⁴⁷ พลูทาค นักประวัติศาสตร์อีกคนหนึ่งได้กล่าวถึงฟริคลีสไว้ด้วยเช่นกันว่า "more powerful than kings and tyrants"⁴⁸ และทูซิดีดีส (Thucydides : 460-395 ก่อนคริสตกาล) นักประวัติศาสตร์ร่วมสมัยกับฟริคลีสซึ่งชื่นชมเขามาก ก็ยังกล่าวถึง

⁴⁵K. L. Knickerbocker and H. Willard Reninger, Interpreting Literature (New York : Holt, Reinhart and Winston, 1978), p. 419.

⁴⁶Ibid., p. 420.

⁴⁷Ehrenberg, Sophocles and Pericles, p. 85.

⁴⁸Ibid., pp. 84-85.

อำนาจของเขาในการบริหารรัฐโดยบรรยายถึงพีริคลีสว่า "the most power man of his time who led the State"⁴⁹ และ "the first man of Athens at that time"⁵⁰

Ehrenberg กล่าวถึงครีออนไว้ใน Sophocles and Pericles ว่า
 Creon, too, in his true nature and his actions, shows what the consequences can be when a ruler relies on his own standards only. The poet, as so often, is a prophet of things to come. What he reveals in the fate of Creon was the disaster bound to overcome a ruler who relied on that new theory of rulership which was based on rationalist moralism ; it is expressed in Creon's first speech, and Sophocles must have recognized it in the ideas of the man who was virtually the ruler of Athens.⁵¹

ทัศนะของครีออนต่อการบริหารรัฐ โดยการใช้อำนาจของตนเป็นเกณฑ์ ตัดสินมากกว่าที่จะคำนึงถึงเกณฑ์ของชนซึ่งยึดถือกันว่าเป็นเทวนิรมิตหรือทัศนะของผู้อื่น เป็นทัศนะที่ คล้ายคลึงกับทัศนะของพีริคลีสซึ่งถูกวิจารณ์จากบางคนร่วมสมัยว่าเป็นเผด็จการตั้งได้กล่าวมาแล้ว ความสนิทสนมกับพวก โซฟิสต์ของพีริคลีสและอิทธิพลของนักปราชญ์ชาวต่างชาติเหล่านี้ที่มีต่อเขา เป็นที่ทราบกันดีในสังคมเอเธนส์ขณะนั้น ดังนั้น จึงอาจเป็นไปได้ว่า โซโฟคลีส ในฐานะกวีผู้มีหน้าที่แนะนำ และให้คำสอนแก่ประชาชน อาจต้องการวิจารณ์หรือเตือนพีริคลีสและพลเมืองชาวเอเธนส์ให้เห็นภัยของการที่มีทัศนะดังเช่นครีออนในการปกครองรัฐ Ehrenberg ยังได้เปรียบเทียบคำพูดที่แสดงทัศนะของครีออนและพีริคลีสเกี่ยวกับรัฐ อันแสดงให้เห็นความคล้ายคลึงกันของบุคคลทั้งสอง อีกประการหนึ่งไว้ด้วยว่า

⁴⁹ Ibid., p. 89.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Ibid., p. 145.

Creon's maxims are centered on the idea that the safety of the State is more important than individual popularity or private friendship, that it is fundamental for the safe and peaceful life of each individual citizen. As he repeats later : "anarchy ruins the cities, but if matters are set aright obedience to the ruler saves many citizens' lives."⁵²

Ehrenberg เปรียบเทียบให้เห็นว่า ทศนะดังกล่าวนี้คล้ายคลึงกันกับ ทศนะของพีริคิลีส ซึ่งทูซิดีดีส นักประวัติศาสตร์บันทึกเอาไว้ พีริคิลีสแสดงทศนะดังกล่าวในสุนทรพจน์ บทหนึ่งของเขาว่า

Remember, it is more important for the polis to prosper than its individual members, or if the individual members prosper and the polis is ruined, then they are ruined with her, but if a citizen is unfortunate while the city is not, he has much better hope of mending his fortunes.⁵³

นอกจากนี้ ทศนะของครีออนที่มีต่อภรรยาซึ่งภรรยาขอร้องให้เธอยังคล้อยคลึงกับ ทศนะของพีริคิลีสซึ่งแสดงไว้ใน "สุนทรพจน์ในพิธีศพ" (Funeral Speech) ที่มีชื่อเสียงมากของเขา ซึ่ง Ehrenberg ได้อ้างถึงทูซิดีดีส นักประวัติศาสตร์ร่วมสมัยกับพีริคิลีสที่ได้บันทึกไว้ว่า

We begin with the well-known passage from the Funeral Speech in Thucydides. "It is chiefly by fear that we act lawfully, since we obey those who hold office and the laws, in particular those laws which are made for the advantage of the injured, disgrace by

⁵² Ibid.

⁵³ Ibid., p. 146.

common consent." The unwritten laws mentioned here seem to be a kind of moral code which exercises its power because it is generally accepted ; to break it brings social condemnation. There is nothing divine about these laws.⁵⁴

พีริคลีสมีทัศนะว่า กฎที่มนุษย์ควรรยึดถือนั้นเป็นกฎที่ตั้งขึ้นโดยมนุษย์ ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปโดยมิได้หมายถึงเทวบัญญัติ หรืออนันตครอนอสที่โกลีกล่าวกับแอนทีโกนีถึงการขัดคำสั่งของเขาว่า

Creon : . . . Now, tell me - in few words - did you know that an edict had forbidden this ?

Antigone : I knew it - why shouldn 't I ? It was public.

Creon : And you dared to transgress that law ?⁵⁵

ซึ่งแอนทีโกนีก็ได้ตอบว่า กฎดังกล่าวของครีออนนั้น มิใช่กฎซึ่งตั้งขึ้นโดยเทพเจ้า หากแต่เป็นกฎที่ตั้งขึ้นโดยมนุษย์เท่านั้น

Antigone : Yes, for it was not Zeus that had issued that edict ; nor was it a law given to men by Justice which lives with the gods below ; nor did I consider your decrees so powerful as to override the unwritten and unfailing laws of heaven. For heaven 's laws are eternal and no man knows when they were first put forth.⁵⁶

⁵⁴ Ibid., p. 38.

⁵⁵ Knickerbocker and Reninger, Interpreting Literature, p. 417

⁵⁶ Ibid.

ทัศนะดังกล่าวของครีออนซึ่งคล้ายคลึงกับพีริคลีสนั้น ขัดแย้งกับทัศนะของแอนทิโกไนต์ต่อกฎที่มนุษย์ควรยึดถือ ครีออนและพีริคลีสต่างมีทัศนะต่อกฎเกณฑ์ว่าเป็นกฎเกณฑ์ที่อยู่ในขอบเขตที่มนุษย์ซึ่งอยู่รวมกันในสังคมตั้งขึ้น ในขณะที่แอนทิโกไนต์เห็นว่ามีเพียงกฎเดียวที่มนุษย์พึงยึดถือ คือกฎเกณฑ์ซึ่งถือกันว่าเป็นเทวนิบัญญัติ

เป็นที่น่าสังเกตอีกด้วยเช่นกันว่า การอ้างเหตุผลหลายตอนของครีออนนั้น มีลักษณะของการใช้วาทศิลป์แบบพวก โซฟิสต์ซึ่งสนิทสนมกับพีริคลีสและมีอิทธิพลต่อเขาเป็นอย่างมาก ครีออนได้ออกคำสั่งห้ามฝังศพโพลีไนซิสโดยอ้างว่าไม่ผิดเทวนิบัญญัติ เนื่องจากถึงแม้ว่าจะมีเทวนิบัญญัติให้ฝังศพทุกศพที่บังเอิญพบเข้า และทุกคนมีหน้าที่ที่จะต้องฝังศพผู้ที่เป็ญาติพี่น้องของตน แต่เทวนิบัญญัติดังกล่าวนั้น ก็มีได้รวมถึงศพของผู้ที่ปล้นและทำลายวิหารของเทพเจ้าและอาชญากรบางประเภท⁵⁷ ดังนั้น โพลีไนซิสซึ่งยกทัพมาตีเมืองฮับส์ และคงจะทำลายวิหารของเทพเจ้าหากตีเมืองได้สำเร็จ จึงเป็นผู้ที่อาจร้ายสุดหมิ่นเทพเจ้า และไม่สมควรที่จะได้รับการฝังศพอย่างถูกต้องตามพิธีกรรม ครีออนได้กล่าวว่า

But for his brother, Polynices, who came back from exile and sought to consume with fire the city of his fathers and the shrines of his father's gods, . . . It has been proclaimed to our people that no one shall bury him or lament his death . . . Never, by deed of mine, shall the wicked stand in honour before the just . . .⁵⁸

แต่ในความเป็นจริงแล้ว โพลีไนซิสยังมีได้กระทำการดังกล่าวลงไปต่อวิหารของเทพเจ้า ดังนั้น การที่ครีออนอ้างเหตุผลว่าสิ่งที่เขากำนั้นถูกต้องตามเทวนิบัญญัติ

⁵⁷ Harsh, A Handbook of Classical Drama, pp.109-110.

⁵⁸ Knickerbocker and Reninger, Interpreting Literature, p.414.

แล้ว จึงเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ยิ่งไปกว่านั้น ครีออนยังถือว่า ผู้ที่จะกระทำการฝังศพโพลีโนซีสซึ่งเป็นการทำหน้าที่ยกตามกฎที่ถือกันว่าเป็นเทวบัญญัตินั้นเป็นผู้ที่ทำผิดต้องได้รับการลงโทษที่รุนแรงอีกด้วย การอ้าง เหตุผลของครีออนเช่นนี้เข้าลักษณะการอ้างเหตุผลโดยถือเอาความคิดของตนเองเป็นเกณฑ์ ซึ่งเป็นลักษณะการใช้วาทศิลป์แบบพวกโซฟิสต์ Philip W. Harsh ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า

Sophistry, of course, has always existed; but those professional teachers and rhetoricians known as the Sophist were just beginning to play an important role in Athenian life when the Antigone was produced, and some scholars think that Sophocles by means of the figure of Creon is here attacking their methods and their ethics. Especially shocking to many Athenians . . . was the brazenness of the Sophists in indulging in all sorts of devices and practices with no consideration for moral implications, and their bold claim that in any given case, they could make the better side appear the worse or the worse appear the better. So Creon here not only attempts to justify his sacrilegious decree but possibly intimates that disobedience to his decree would be sacrilege.⁵⁹

นอกจากนี้ เมื่อทรีซีส โหรรธาตบอดเข้ามาเตือนครีออนว่า เขากำลังทำให้วิหารของเทพเจ้าเปื้อนมลทิน เนื่องจากพวกสุนัขและนกที่ไปกินซากศพของโพลีโนซีสได้เอาเลือดมาทำให้วิหารแปดเปื้อน และทำให้เทพเจ้าไม่พอใจ ครีออนก็ได้แย้งว่า

. . . no, though the eagles of Zeus should carry morsels from the body to their Master's throne - no, not even for dread of such

⁵⁹ Harsh, A Handbook of Classical Drama, p.110.

defilement will I allow his burial, for I know well enough no mortal can defile the gods . . . ^{๑๐}

การอ้างเหตุผลโดยใช้วาทศิลป์ว่า ไม่มีมนุษย์คนใดที่จะสามารถทำให้เทพเจ้า
เปื้อนมลทินได้เพื่อสนับสนุนการกระทำของตนเองเช่นนี้ เป็นลักษณะของวาทศิลป์แบบพวกโซฟิสต์

โซฟิคลิสได้แสดงให้เห็นทัศนะของเขาในบทละครแอนทิโกนีว่า อำนาจ
ของเทพเจ้าย่อมเหนือกว่ามนุษย์เสมอ ดังเช่นในบทร้องของลูกคู่เกี่ยวกับกฎของมนุษย์ที่ว่า

Wonders are many, and none is more wonderful than man : he has
power to cross the white sea, driven by the stormy southwind,
plunging under surges that threaten to engulf him

. . .

And speech, and lightning thought, and all the interweavings
that shape a state has he taught himself ; how to be sheltered
from arrowy frost and the rushing rain. Yes, nothing is beyond
his power ; from baffling diseases he has devised escapes and only
against Death shall he call for help in vain. ^{๑๑}

บทร้องของลูกคู่ดังกล่าวนี้ ได้กล่าวถึงความสามารถของมนุษย์ในการแก้
ปัญหาเอาชนะสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยสติปัญญาอันเฉลียวฉลาด ซึ่งในที่นี้โซฟิคลิสก็ได้วิจารณ์พวก
โซฟิสต์ด้วยประโยคที่ว่า "And speech, and lightning thought, and all the
interweavings that shape a state has he taught himself . . ." ในความ

^{๑๐}Knickerbocker and Reninger, Interpreting Literature, p.423.

^{๑๑}Ibid., p. 416.

เรื่องของชาวกรีกโดยทั่วไปนั้น เทพโพรมีธีอัสเป็นผู้สอนศิลปวิทยาการให้มนุษย์ แต่ในประโยคดังกล่าวนี้ มนุษย์เป็นผู้สอนตนเองให้มีความสามารถในการพูด คิด และบริหารรัฐ ซึ่งเป็นคติของพวกโซฟิสต์ในยุคหนึ่งที่ทำให้ความสำคัญสูงยิ่งแก่มนุษย์ และได้ชื่อว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญในเชิงวาทศิลป์และเป็นที่ถกเถียงกัน รวมทั้งเป็นอาจารย์สอนวิชาก็จะประสบความสำเร็จในรัฐ นอกจากนี้โซโฟคลีสยังได้สรุปว่ามีเพียงสิ่งเดียวที่มนุษย์ไม่สามารถเอาชนะได้นั้นคือ ความตาย ซึ่งความตายในที่นี้มัน เป็นความตายในทัศนะของชาวกรีกในสมัยนั้น อันหมายถึง การต้องจากโลกมนุษย์ไปสู่ยมโลก ซึ่งเป็นอาณาจักรของเทพเฮดีส (Hades) ดังนั้น โซโฟคลีสจึงต้องการที่จะให้ลูกคู้บอกแก่ผู้ดูในบทร้องนี้ว่า เทพเจ้าย่อมต้องชนะมนุษย์ในที่สุด บทร้องดังกล่าวนี้ จึงเป็นการเสียดสีพวกโซฟิสต์ที่ไม่เชื่อในเทพเจ้า และปรัชญาที่เชื่อในอำนาจอันไม่มีขอบเขตจำกัดของมนุษย์ของพวกเขา

นอกจากบทร้องของลูกคู้ดังกล่าวแล้ว บทสรุปของลูกคู้ก็ยังน่าจะแสดงให้เห็นถึงทัศนะของโซโฟคลีสอย่างชัดเจนอีกครั้งหนึ่งด้วยว่า มนุษย์ที่ฉลาดนั้นพึงเคารพเกรงกลัวเทพเจ้า เพื่อที่ชีวิตจะดำเนินไปอย่างมีความสุข

Chorus : Wisdom is the crown of happiness and reverence for the gods must be inviolate, The great word of pride men are punished with great blows, which, in old age, teach the chastened to be wise. ⁶²

ดังนั้น จากสมมติฐานของ Ehrenberg จึงเป็นไปได้ว่า โซโฟคลีสต้องการที่จะเตือนสติชาวเอเธนส์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพีริคลีส ให้ตระหนักถึงภัยของการเชื่อในอำนาจมนุษย์ของผู้บริหารรัฐ โดยมิได้คำนึงถึงหรือยำเกรงกฎที่ถือกันว่าเป็นเทวบัญญัติ โดยใช้ชะตากรรมของครีออนมาเป็นอุทาหรณ์ ครีออนต้องสูญเสียบุตรและภรรยาที่เขารัก และต้องมีชีวิตอยู่ต่อไปอย่างเดียวดายเนื่องจากการกระทำที่ขัดต่อกฎของเทพเจ้าของเขา ในฐานะของผู้ที่อยู่ใต้อำนาจการปกครองดังกล่าวในรัฐ โซโฟคลีสจึงต้องการที่จะเสนอทัศนะดังกล่าวต่อผู้ที่มีอำนาจบริหารรัฐ ทั้งนี้

⁶² Ibid., p. 426.

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ จะเห็นได้ว่าผู้ดูซึ่งประกอบไปด้วยพลเมืองชาวเอเธนส์ทั้งหมดนั้น ได้สนับสนุนทัศนะดังกล่าวของเขา โดยการเลือกเขาเป็นนายพลหนึ่งในสิบคนซึ่งมีอำนาจสูงสุดในการบริหารรัฐเอเธนส์ในปีที่ 441 ก่อนคริสตกาล อันเป็นมรดกมาจากปีที่ที่ทละครแอนติโกนีออกแสดงคือปีที่ 442 ก่อนคริสตกาล Philip W. Harsh ได้กล่าวถึงบทละครแอนติโกนีไว้ว่า

The Antigone of Sophocles has always been considered as one of his best plays. Its choral lyrics are especially celebrated. It apparently aroused great admiration when first produced, for Sophocles is said to have been elected to a generalship in the Samian War. . .because of this play.^{๑๓}

บทละครแอนติโกนีนี้ จึงเป็นบทละครที่ไซโฟคลีสได้เค้าโครงเรื่องมาจากตำนานแอนติโกนี โดยได้รับแรงบันดาลใจจากสภาพความขัดแย้งในสังคม เพื่อเสนอทัศนะความขัดแย้งระหว่างผู้บริหารรัฐและผู้อยู่ใต้ปกครองดังกล่าวในรัฐ ซึ่งเป็นทัศนะทางสังคมและการเมืองของเขา

2. แรงบันดาลใจที่ทำให้ ฌอง อานุย แต่งบทละคร อองติกอน เพื่อเสนอทัศนะทางสังคมและการเมือง

บทละคร อองติกอน (Antigone) ของ ฌอง อานุย (Jean Anouilh : ค.ศ. 1910-) นักแต่งบทละครชาวฝรั่งเศสนี้ แต่งขึ้นในปี ค.ศ. 1942 แต่ออกแสดงในปี ค.ศ. 1944 ซึ่งเป็นช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง (ค.ศ. 1940-1944) อานุยแต่งบทละครเรื่องนี้ขึ้นจากตำนานแอนติโกนี โดยอาศัยเค้าโครงเรื่องจากบทละคร แอนติโกนี ของไซโฟคลีสเป็นต้นแบบ อานุยได้ใช้ตำนานกรีกแต่งเป็นบทละครสมัยใหม่โดยมีนัยทางการเมืองแฝงอยู่ด้วย ซึ่งก็เช่นเดียวกับนักแต่งบทละครฝรั่งเศสร่วมสมัยหลายคนที่น่าเอาตำนานกรีกมาดัดแปลงเป็นบทละครเพื่อเสียดสีสังคม

^{๑๓}Harsh, A Handbook Of Classical Drama, p. 103.

เนื่องจากในช่วงนี้มีการเซ็นเซอร์บทละครโดยรัฐบาลวิชัยภายใต้อิทธิพลการปกครองของทหารนาซีเยอรมัน ทำให้นักแต่งบทละครไม่สามารถแสดงทัศนะต่อสังคมและการเมืองได้อย่างเสรี

2.1 การใช้ตำนานกรีกในการแต่งบทละครในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองในฝรั่งเศส และการเสนอทัศนะทางสังคมและการเมืองในบทละคร

Leonard Cabell Pronko อ้างถึงทัศนะของ Gilbert Highet ในการกล่าวถึงการนำเอาตำนานมาแต่งเป็นบทละครสมัยใหม่ และความเป็นสากลของตำนานไว้ว่า

The modern dramatist still has valid reasons for choosing such material as a basis for his play. In a perceptive study on "The Reinterpretation of the Myths", Gilbert Highet points out what he considers to be the principal reasons: ...these themes are "profoundly suggestive in content...every great myth carried a deep significance for men of every age, including our own" ;... most important of all: "myths are permanent. They deal with the greatest of all problems, the problems which do not change, because men and women do not change."⁶⁴

เนื่องจากตำนานนั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวพันกับชีวิตมนุษย์ โดยกล่าวถึงปัญหาของมนุษย์ที่เกิดขึ้นได้ในทุกยุคสมัย เช่น ความขัดแย้งในครอบครัว ความขัดแย้งระหว่างผู้มีอำนาจปกครอง และผู้อยู่ใต้ปกครองในรัฐ หรือความผูกพันของชะตากรรมซึ่งมีอำนาจกำหนดชีวิตมนุษย์ ดังนั้น จึงได้มีการนำเอาตำนานมาดัดแปลงแต่งเป็นเรื่องราวใหม่กันอยู่เสมอ ในช่วงระหว่างสงครามโลกครั้งที่สองในประเทศฝรั่งเศสนั้นก็เช่นเดียวกัน ได้มีนักแต่งบทละครนำเอาตำนานกรีก

⁶⁴ Leonard Cabell Pronko, The World of Jean Anouilh (Berkeley : University of California press, 1961), p.195.

มาแต่งเป็นบทละครชิ้นใหม่หลายครั้งด้วยกัน เช่น อานูย์ ซึ่งแต่งเรื่อง Antigone (ค.ศ.1942) กับ Eurydice (ค.ศ.1941) และ ฌอง-ปอล ซาทร์ (Jean-Paul Sartre : ค.ศ. 1905-1980) ซึ่งแต่งเรื่อง Les Mouches (ค.ศ.1943) เป็นต้น การนำเอาเรื่องจากตำนาน มาแต่งเป็นละครใหม่เช่นนี้ นอกจากเนื่องมาจากความเป็นสากลของตำนานแล้ว ยังมีสาเหตุ มาจากการเซ็นเซอร์บทละครกันในประเทศฝรั่งเศสในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองอีกด้วย ในช่วงนั้น ทหารนาซีเยอรมันได้ยึดครองประเทศฝรั่งเศสอยู่ โดยการยินยอมของรัฐบาลฝรั่งเศสภายใต้การนำ ของ นายพล อองรี ฟิลลิป เปแตง (Henri Phillippe Petain : ค.ศ.1856-1951) ตั้งแต่วันที่ 14 มิถุนายน ค.ศ.1940 โดยได้ทำการตกลงกันไว้ว่า ส่วนกลางและส่วนใต้ของประเทศ ทั้งหมด ยกเว้นบริเวณชายฝั่งมหาสมุทรแอตแลนติก จะเป็นเขตที่ถือว่าเยอรมันมิได้ยึดครอง (Unoccupied Zone) และรัฐบาลของนายพลเปแตงก็ได้ย้ายไปอยู่ที่เมืองวิชซี (Vichy) แทน จึงมีผู้เรียกรัฐบาลของเขาว่า รัฐบาลวิชซี ต่อมาในวันที่ 11 พฤศจิกายน ค.ศ.1942 เยอรมันก็เข้ายึดครองประเทศฝรั่งเศสทั้งหมดในที่สุด โดยยังคงให้นายพลเปแตงเป็นผู้นำฝ่ายรัฐบาล ฝรั่งเศสอยู่ นายพลเปแตงและพวกที่เรียกว่า Les Collaborateurs ที่ให้ความร่วมมือกับ เยอรมันนั้นอ้างว่า ทำไปเพื่อช่วยประเทศฝรั่งเศส โดยการพยายามเป็นสื่อกลางและทำให้เยอรมัน ปฏิบัติต่อฝรั่งเศสอย่างไม่รุนแรงนัก

อย่างไรก็ตาม มีชาวฝรั่งเศสจำนวนมากไม่ยอมที่ไม่ยอมรับสภาพการปกครอง เช่นนี้ และได้ร่วมมือกันก่อตั้งขบวนการใต้ดินต่อต้านนาซีและรัฐบาลวิชซีขึ้นเรียกว่า La Résistance ประเทศฝรั่งเศสได้รับอิสรภาพจากการยึดครองของเยอรมันในที่สุดในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1944 โดยความช่วยเหลือของกองทัพของสหประชาชาติ⁶⁵

ในระหว่างการยึดครองของทหารนาซีเยอรมัน มีการห้ามมิให้นำบทละคร หลายเรื่องออกแสดง ถ้าฝ่ายนาซีเห็นว่าบทละครเรื่องใดมีภัยเกี่ยวกับสถานการณ์ทางสังคมและ

⁶⁵ Harry T. Moore, Twentieth-Century French Literature (Sussex : Heinemann Educational Books Ltd., 1969), pp.178-183.

การเมืองขณะนั้น ในขณะที่เดียวกับละครบางบทที่พวกนาซีเยอรมันคิดว่าเป็นประโยชน์ต่อการปกครองของฝ่ายตนก็จะได้รับการสนับสนุนให้ออกแสดง เช่นบทละคร Saint Joan (ค.ศ.1926) ของจอร์จ เบอร์นาร์ด ชอว์ (George Bernard Shaw : ค.ศ.1856-1950) นักแต่งบทละครชาวอังกฤษ Harry T. Moore ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า

Oddly enough, one of the first plays the Germans permitted to appear on the French stage when the theaters reopened in 1940 was the George Bernard Shaw. The Nazi Censors apparently thought that they could help crush pro-British sentiment by allowing the French to produce a drama in which their national heroine was burned by the English ...^{๑๑}

แต่ปฏิกิริยาสะท้อนกลับจากผู้ดูกลับมิได้เป็นดังที่คาดเอาไว้ โดยผู้ดูกลับตีความหมายเรื่องราวใน Saint Joan ว่าเป็นเรื่องที่เหมือนกับพวกเขาในขณะนั้น โดยที่ทหารอังกฤษในบทละครก็เปรียบเสมือนกับทหารนาซีเยอรมันซึ่งยึดครองประเทศฝรั่งเศสอยู่ในขณะนั้น นอกจากนี้ยังได้มีการนำเอาบทละครที่เกี่ยวกับ Joan of Arc หรือ Jeanne d'Arc ซึ่งเป็นวีรสตรีชาวฝรั่งเศสที่พยายามกู้ชาติให้เป็นอิสระจากการยึดครองของอังกฤษใน ค.ศ.1429 นี้กลับมาแสดงและดัดแปลงอีกหลายครั้งด้วยกัน เห็นได้ว่าชาวฝรั่งเศสเริ่มเรียนรู้ที่จะใช้เรื่องจากประวัติศาสตร์ หรือตำนานมาแต่งเป็นบทละครเพื่อแฝงทัศนะทางสังคมและการเมืองที่พวกเขาต้องการจะเสนอ ดังที่ Harry T. Moore ได้กล่าวไว้ว่า

In 1941, Charles Péguy's Jeanne d'Arc was revived, again with great success. The censors had approved the play because it spoke of driving the English out of France, but again the people who went to the theater substituted the Germans for the English. Finally in 1942, Vermorel' Jeanne Avec Nous (Joan with us)

^{๑๑}Ibid., p.198.

awakened the suspicious of Nazis : the play was also successful and the response of audiences too obvious. The production was suppressed. But dramatists had learned some tricks, especially with the classics.⁶⁷

เมื่อทหารนาซีเยอรมันและรัฐบาลวิชซีเห็นว่าบทละครใดมีนัยทางการเมืองที่ต่อต้านการปกครองของตนแฝงอยู่ ก็จะใช้เซ็นเซอร์บทละครดังกล่าวนั้นไม่ให้แสดง โดยขึ้นอยู่กับวิจารณ์ของพวกเขานั่นเอง บทละคร Tartuffe (ค.ศ.1669) ของโมลิแยร์ (Molière : ค.ศ. 1622-1673) ก็เป็นหนึ่งในจำนวนนี้ Harry T. Moore กล่าวไว้ว่า

It was hard to guess, during the war, which plays would be banned. Molière's Tartuffe was forbidden performance in the unoccupied zone, perhaps because the Vichy officials didn't want to be reminded of hypocrisy.⁶⁸

อย่างไรก็ตาม บทละครหลายบทซึ่งอาศัยเรื่องราวจากประวัติศาสตร์ และตำนานกรีกยังหน้าก็สามารถผ่านการเซ็นเซอร์มาได้ และประสบความสำเร็จในการออกแสดงเป็นอย่างดี จนกระทั่งพวกนาซีเยอรมันต้องสั่งห้ามการแสดงในภายหลัง ดังเช่นบทละครเกี่ยวกับ Jeanne d'Arc ดังได้กล่าวมาแล้ว และบทละคร Le Soulier de Satin ของปอล โคลเดอล (Paul Claudel : ค.ศ.1866 - 1955) เป็นต้น บทละครเรื่องนี้เริ่มแต่งขึ้นประมาณ ค.ศ. 1919-1924 ในญี่ปุ่น แต่ออกแสดงเป็นครั้งแรกในฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1943 เนื้อหาของบทละครนั้นแต่งขึ้นจากประวัติศาสตร์ยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการของสเปน (Renaissance Spain ค.ศ. 1550-1650) Harry T. Moore ได้กล่าวถึงการแสดงบทละครเรื่องนี้เอาไว้ว่า

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Ibid., p.201.

... Indeed, it was so successful that, as the weeks passed and the play continued to draw crowds, the German censors grew uneasy (the last sentence of the play is, "Freedom for the captive souls"), and after the fiftieth performance they suggested to the management that it might be wise to play The Satin Slipper less frequently.⁶⁹

นอกจากบทละครที่แต่งจากประวัติศาสตร์ดังกล่าวมาแล้ว ก็ยังมีบทละครที่ดัดแปลงมาจากตำนานกรีกด้วยเช่นกัน เช่น Les Mouches ของ ฌอง-ปอล ซาตร์ เป็นต้น ในขณะที่เขียนบทละครเรื่องนั้น ซาตร์ทำงานร่วมกับพวกขบวนการใต้ดินของฝรั่งเศส หรือ La Résistance อยู่ ดังนั้น บทละครเรื่องนี้จึงมีนัยทางการเมืองเพื่อต่อต้านการยึดครองของทหารนาซีเยอรมันอย่างเห็นได้ชัด ซาตร์แต่งบทละครเรื่องนี้ขึ้นจากตำนานกรีกเกี่ยวกับโอเรสตีส์ (Orestes) อีจิสทัส (Aegisthus) ในเรื่องเปรียบได้กับทหารนาซีเยอรมันผู้เข้ามายึดครองอำนาจอย่างไม่ชอบธรรม ในขณะที่โคลเทมเนสตรา (Clytemnestra) เปรียบได้กับพวกที่ให้ความร่วมมือแก่ทหารเยอรมัน ซึ่งก็คือ พวก Les Collaborateurs และรัฐบาลวิชี⁷⁰

นอกจากบทละครของซาตร์ดังได้กล่าวมาแล้ว บทละคร อองติกอน ของ ฌอง อานูยี ก็เป็นบทละครอีกบทหนึ่งที่ใช้ตำนานกรีก กล่าวคือ ตำนานแอนติโกนีจากบทละคร แอนติโกนี ของ โซโฟคลีส มาดัดแปลงเป็นบทละครสมัยใหม่เพื่อเสนอทัศนะทางสังคมและการเมืองด้วยเช่นกัน

⁶⁹ Ibid., pp. 200-201.

⁷⁰ Ibid., pp. 201-203.

2.2 บทละครองติกอนกับสังคมและการเมืองร่วมสมัย

บทละคร องติกอน ของ ฌอง อานูย ต้องผ่านการพิจารณาของเจ้าหน้าที่นาซีเยอรมันเช่นเดียวกับบทละครอื่น ๆ ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง แต่สามารถผ่านการเซ็นเซอร์ไปได้โดยไม่ลำบากนักในปี ค.ศ. 1942 อานูยเล่าไว้ในบทความ "Le théâtre dans le froid" ของเขาว่า

On avait dès 1942 demandé le visa de la censure pour Antigone, et le petit oberleutenant - d'ailleurs ami d'une actrice parisienne, . . . - s'était dit "in petto" (et en allemand) : Antigone d'après Sophocles, ça doit être ennuyeux, et il avait tamponné peut-être sans lire.⁷¹

ดังนั้น การใช้ตำนานกรีกเดิมของโซโฟคลีสมาแต่งเป็นบทละครใหม่นั้น จึงช่วยให้บทละครองติกอนของอานูย ได้ออกสู่สายตาประชาชนได้ ในวันที่ 4 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1944 โดยแสดงที่ Le Théâtre de l'Atelier ในกรุงปารีสเป็นครั้งแรก โดยการกำกับขององเดร บาร์ซัก (André Barsacq)⁷² แต่ภายหลังเมื่อบทละครเรื่องนี้ประสบความสำเร็จมาก ทหารนาซีเยอรมันก็เริ่มสงสัยว่า อานูยจะมีเจตนาจะมีที่เสนาห์ที่สะท้อนเกี่ยวกับสถานการณ์ทางสังคมและการเมืองในขณะนั้น ดังที่อานูยเล่าไว้ว่า

Barsacq fut aussitôt convoqué à la Propaganda - Staffel où on lui fit une scène très violente, l'accusant de jouer une pièce sans avoir demandé l'autorisation. C'était grave. Barsacq fit

⁷¹Jean Anouilh, La Vicomtesse d'Éristal N'a Pas Reçu Son Balai Mécanique (Paris : La Table Ronde, 1987), pp.163-164.

⁷²Raymond Lambreux, Antigone : Jean Anouilh (Paris : Didier, 1964), p.94.

l'imbécile innocent, la pièce avait été autorisée en 1942 - il montra son manuscrit tamponné et on retrouva le second exemplaire dans un bureau voisin. Les autorités allemands ne pourraient pas se déjuger sans perdre la face. On lui suggéra cependant d'arrêter la pièce. Barsacq continua son rôle d'imbécile "Mais pourquoi voulez-vous que j'arrête une pièce que vous avez autorisée et qui fait le plein tous les soirs ?" - On lui dit qu'on pouvait l'aider à monter autre chose, une pièce de Kleist par exemple ... Barsacq se retira, demandant à réfléchir, jouant toujours l'idiot du village qui n'a rien compris - ce qu'il savait très bien faire. ⁷³

บทละคร องตีกอน นั้นยังคงแสดงต่อไปในช่วงที่นาซียึดครองประเทศฝรั่งเศส ถึงแม้จะมีอุปสรรคบ้างตั้งที่ได้กล่าวมาแล้ว บทละครองตีกอน ของอานูอิลห์ทางการเมืองแฝงอยู่ตั้งที่ผู้ดูและทหารนาซีสามารถรับได้ ตั้งที่ A.W. Luckman ได้อ้างถึง Philip Thody ซึ่งกล่าวถึงปฏิกิริยาของนักวิจารณ์และผู้ดูชาวฝรั่งเศสในขณะนั้นที่มีต่อบทละครองตีกอนว่า

Créon emerges as an authoritarian dictator, while Antigone is portrayed as a young girl in revolt against him. By presenting the two characters in this way Anouilh removed the religious theme from the original Sophoclean tragedy and substituted the secular dilemma of the individual in opposition to the state. Because of the play's subject matter it became a centre of controversy. On the one hand some reviewers saw in Antigone support for the Nazi

⁷³ Anouilh, La Vicomtesse d'Erival N'a Pas Reçu Son Balai Mécanique, p.165.

army of occupation and argued that Anouilh was advocating acceptance of oppression since resistance was doomed to failure. On the other hand there were many critics who argued that the play preached the virtue of resistance no matter what the cost might be, even that of death. Critics saw an immediate contemporary relevance in the theme, the theatre-going public was gripped by it, and it ran for several hundred performance.⁷⁴

Thody กล่าวว่า ในบทละครองตีกอน อานูย์ได้เสนอแก่นเรื่องเกี่ยวกับปัจเจกบุคคลที่ลุกขึ้นต่อต้านอำนาจรัฐแทนเรื่องเกี่ยวกับศาสนาในบทละครแอนทีกอนีของโซโฟคลีส เนื้อหาของบทละครได้ก่อให้เกิดทัศนะที่ขัดแย้งกันขึ้นเกี่ยวกับบทละคร โดยนักวิจารณ์บางคนเห็นว่า บทละครนั้นสนับสนุนฝ่ายนาซี ส่วนนักวิจารณ์อีกกลุ่มหนึ่งก็เห็นว่า บทละครนั้นเสนออุดมการณ์ของฝ่ายต่อต้านนาซี นักวิจารณ์ต่างเห็นนัยทางการเมืองอันเกี่ยวเนื่องกับสังคมร่วมสมัยที่แฝงอยู่ในบทละคร และการวิจารณ์ต่าง ๆ ดังกล่าวก็มีผลทำให้ผู้ดูสนใจที่จะมาชมละครเรื่องนี้กันมากยิ่งขึ้น

บทละครเรื่องนี้จึงชวนให้สันนิษฐานว่า อานูย์ได้รับแรงบันดาลใจจากการใช้ตำนานแอนทีกอนีมาแต่งเป็นบทละครโดยมีการแฝงนัยทางการเมืองในบทละครแอนทีกอนีของโซโฟคลีส ลักษณะหนึ่งซึ่งคล้ายคลึงกันในบทละครที่แต่งขึ้นจากตำนานแอนทีกอนีสองบทนี้ คือการเสนอปัญหาความขัดแย้งในสังคมและการเมืองร่วมสมัย ในบทละครองตีกอนนี้ อานูย์ได้เสนอปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้ซึ่งมีหน้าที่ต้องบริหารรัฐ และผู้ซึ่งอยู่ได้ปกครองที่มีทัศนะต่อการใช้ชีวิตและการตัดสินใจเลือกที่จะกระทำอะไรแตกต่างกันออกไป ผู้ซึ่งมีหน้าที่ต้องบริหารรัฐนั้น

⁷⁴A.W. Luckman, "The Development of the Role of Play in the Theatre of Jean Anouilh." (Doctor's thesis, Department of French, University of Leicester, 1975), p. 40.

เปรียบได้กับรัฐบาลวิรัชี กล่าวคือ มีทัศนะที่ประนีประนอมเพื่อความอยู่รอดโดยส่วนรวม ส่วนผู้ซึ่งอยู่ใต้ปกครองนั้นก็เปรียบได้กับผู้ที่มีความคิดต่อต้านการประนีประนอม เช่นนั้นของรัฐบาลวิรัชี ตามทัศนะของอำนาจทั้งสองฝ่ายนั้นต่างก็มีส่วนถูกและผิด การกระทำของทั้งสองฝ่ายในบางแง่อาจจะดูไร้สาระ และบางแง่อาจจะดูมีเหตุผล ทั้งสองฝ่ายต่างก็ได้แสดงเหตุผลดังกล่าวของตนไว้ในฉากการโต้ตอบกันระหว่างเครอิ่ง (Creon) และองติกอน (Antigone) ซึ่งเหตุผลเหล่านั้นได้ตั้งคำถามแก่ผู้ดู และเหตุผลและการกระทำขององติกอนที่เน้นเกี่ยวกับเสรีภาพในการที่จะเลือกทำสิ่งต่าง ๆ ในชีวิต ก็ได้ทำให้พวกนาซีรู้สึกกระทบกระเทือนและไม่พอใจดังได้กล่าวมาแล้ว

เครอิ่งกล่าวถึงหน้าที่ของผู้ซึ่งปกครองรัฐว่า

Il faut pourtant qu'il y en ait qui disent oui. Il faut pourtant qu'il y en ait qui mènent la barque. Cela prend l'eau de toutes parts, c'est plein de crimes, de bêtise, de misère ... ⁷⁵

เครอิ่งเปรียบเทียบกับรัฐเหมือนเรือในคำพูดดังกล่าว และเมื่อรัฐประสบปัญหา ก็จะต้องมีใครสักคนหนึ่งเป็นผู้ที่ดูแลรัฐนั้นไม่ว่าจะเต็มใจหรือไม่ก็ตาม เขายังได้กล่าวอีกด้วยว่าอุดมการณ์ในการปกครองของเขาที่แตกต่างออกไปจากอิดิป (Oedipe) บิดาขององติกอน ซึ่งเป็นกษัตริย์องค์ก่อน โดยที่เขามิได้มีอุดมการณ์ที่สูงส่งใด ๆ มากไปกว่าการนำรัฐให้อยู่รอด

J'ai mes deux pieds par terre, mes deux mains enfoncées dans mes poches et, puisque je suis roi, j'ai résolu, avec moins d'ambition que ton père, de m'employer tout simplement à rendre l'ordre de ce monde un peu moins absurde, si c'est possible. Ce n'est même pas une aventure, c'est un métier pour tous les jours et pas toujours drôle, comme tous les métiers. Mais puisque je suis là pour le faire, je vais le faire. ⁷⁶

⁷⁵Lambreux, Antigone : Jean Anouilh, p.65.

⁷⁶Ibid., p.56.

เครื่องนี้ก็มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับรัฐบาลวิเศษของนายพลเปแตง ในแง่ที่ว่า นายพลเปแตงพยายามที่จะช่วยให้ประเทศฝรั่งเศสอยู่รอด เขาไม่ยอมต่อสู้กับทหารเยอรมันต่อไป ตามคำแนะนำของอังกฤษ โดยเห็นว่าการยอมตกลงกับทหารเยอรมันจะทำให้ฝรั่งเศสสูญเสียน้อยกว่า ถึงแม้ว่าจะเป็นการไม่คำนึงถึงศักดิ์ศรีหรืออุดมการณ์เท่าที่ควร ส่วนองติกอนนั้นก็คล้ายกับชาวฝรั่งเศสที่ต่อต้านพวกนาซีเยอรมัน และไม่เห็นด้วยกับทัศนะดังกล่าวในการตัดสินใจของผู้นำ องติกอนเห็นว่า การที่เครื่องยอมเสียใจทำในสิ่งที่ตนไม่ต้องการจะทำเพียงเพราะว่ามันเป็นสิ่งที่ จะช่วยให้รัฐอยู่รอด ได้เห็นเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจ เครื่องยอมทนกลิ่นเหม็นของศพโพลินีซ (Polynice) โดยทิ้งให้ศพของเขาไม่ได้รับการฝังอยู่เช่นนั้น เพื่อให้ประชาชนในรัฐไม่คิดจะเอาเยี่ยงอย่าง เขาต้องฆ่าคนที่เขาไม่อยากจะฆ่าเพื่อให้รัฐอยู่รอด องติกอนจึงประณามเขาเมื่อเขาแนะนำให้เขายอมรับชีวิตอย่างที่เป็นอยู่ และพยายามหาความสุขกับชีวิตไปวัน ๆ

'Vous me dégoûtez tous avec votre bonheur! Avec votre vie qu'il faut aimer coûte que coûte. On dirait des chiens qui lèchent tout ce qu'ils trouvent. Et cette petite chance pour tous les jours, si on n'est pas trop exigeant. Moi, je veux tout, tout de suite, et que ce soit entier - ou alors je refuse. Je ne veux pas être modeste, moi, et me contenter d'un petit morceau si j'ai été bien sage.'⁷⁷

องติกอนถึงขั้นมีทัศนะว่า มนุษย์ควรจะมีเสรีภาพที่จะเลือกในการทำสิ่งต่าง ๆ โดยเขาได้กล่าวว่า

Eh bien, tant pis pour vous. Moi, je n'ai pas dit "oui" Qu'est-ce que vous voulez que cela me fasse, à moi, votre politique, votre nécessité, vos pauvres histoires? Moi, je peux

⁷⁷Ibid., p.74.

dire "non" encore à tout ce que je n'aime pas et je suis seul juge.⁷⁸

อาณูยได้แฝงนัยทางสังคมและการเมืองร่วมสมัยที่เขาต้องการจะเสนอต่อผู้ดู โดยผ่านทัศนะของตัวละครองติกอนและเครอิ่งตั้งได้กล่าวมานี้ เขาได้ใช้เค้าโครงจากตำนานกรีกในบทละครแอนทิโกนีของโซโฟคลีสมาดัดแปลงเป็นบทละครชิ้นใหม่ เพื่อเสนอทัศนะของเขาต่อสังคมสมัยใหม่ในยุคของเขา ถึงแม้ว่าสภาพสังคมและการเมืองบางประการจะแตกต่างกันออกไป แต่ลักษณะร่วมที่สำคัญที่ทำให้อาณูยเลือกเอาตำนานแอนทิโกนีจากบทละครแอนทิโกนีของโซโฟคลีสมาใช้เพื่อเสนอทัศนะของเขานั้นก็คือ ลักษณะความขัดแย้งกันระหว่างผู้มีอำนาจปกครองในรัฐและผู้อยู่ใต้ปกครองในรัฐ ซึ่งเป็นลักษณะที่เกิดขึ้นในสังคมทั้งสองยุคสมัยคล้าย ๆ กัน

3. แรงบันดาลใจที่ทำให้ มัทนี รัตนิม และสุชาวดี ตันทวนิช แต่งบทละครอันตราคนี เพื่อเสนอทัศนะทางสังคมและการเมือง

บทละครอันตราคนีของ มัทนี รัตนิม กับสุชาวดี ตันทวนิช นั้นเป็นบทละครอีกบทหนึ่งที่ดัดแปลงขึ้นจากตำนานแอนทิโกนี เช่นเดียวกับบทละครของโซโฟคลีสและอาณูย มัทนี รัตนิม กับสุชาวดี ตันทวนิช นั้นได้รับแรงบันดาลใจจากบทละครของโซโฟคลีสและอาณูยดังกล่าว ซึ่งแฝงนัยทางสังคมและการเมืองไว้ในบทละคร โดยที่สถานการณ์ความขัดแย้งทางสังคมและการเมืองร่วมสมัยกับบทละครดังกล่าวนั้น มีส่วนที่คล้ายคลึงกันกับสถานการณ์ในประเทศไทยในช่วงที่บทละครอันตราคนี ออกแสดงด้วยเช่นกัน

⁷⁸Ibid., p.63.

3.1 แรงบันดาลใจจากบทละครแอนโทนีของ โซโฟคลีส และบทละครองติกอน

ของอานุย

พจน์ ยังพลขันธ์ ได้กล่าวถึงแรงบันดาลใจที่มีที่ รัติน ได้รับจากบทละคร องติกอน ของอานุยไว้ในบทความ "จาระไนมันเทิง" ในหนังสือพิมพ์ สยามศรี ฉบับวันที่ 16 กรกฎาคม พ.ศ. 2519 ว่า

คุณมัทนี รัตินฯ กล่าวว่าได้อ่านเรื่องนี้เป็นครั้งแรกเมื่ออายุ 18 ระหว่างศึกษาอยู่ที่สหรัฐ และรู้สึกรักนางเอกเป็นชีวิตจิตใจ นึกวาดภาพตัวเองเป็น "อันตราคนี" อย่างเด็กสาวหัวรุนแรงทั้งหลาย

และหลังจากนั้น ก็ได้ไปชมละครเรื่องนี้ที่ฝรั่งเศส และทึ่งความซาบซึ้งมากขึ้น นึกอยากจะจัดการแสดงในประเทศไทย จนบัดนี้วัยได้ล่วงเลยมาแต่ "ไฟ" ของ "อันตราคนี" ก็ยังเหลืออยู่บ้าง แต่ประสบการณ์ในชีวิตทำให้เห็นอกเห็นใจผู้ใหญ่ที่ต้องรับภาระปกครองบ้านเมือง และเสียสละความสุขส่วนตัว เช่น ศีรีธร ⁷⁹

มัทนี รัติน เองก็ได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับแรงบันดาลใจที่ได้รับจากบทละครของ โซโฟคลีส และอานุย อีกด้วยเช่นกัน

ดิฉันชมละครของ โซโฟคลีส แล้วก็ของอานุย.. ทั้งสองอันที่ปารีสละคะ สมัยนั้นเป็นนักศึกษา อยู่ก็รู้สึกชื่นชม แล้วก็มัน.. สมัยนั้นอาจจะเป็นเพราะวัยเราวัยเดียวกับอันตราคนีก็ได้ ดิฉันค่อนข้างจะเป็นคนรุนแรง และก็เป็นคนต่อต้านมาก.. ต่อต้านสถาบันอะไรต่าง ๆ ก็รู้สึกว่าละครเรื่องนี้.. ประทับใจคำพูดก็ดี.. action ก็ดี แล้วก็ที่สหรัฐนี่เราเรียนละคะ เรียนเป็นคลาสสิกของฝรั่งเศส ก็ชอบในสไตล์การเขียน ในการวางเรื่อง การตัดแปลงจาก myth คลาสสิกมาเป็นสมัยใหม่. . . ⁸⁰

⁷⁹ พจน์ ยังพลขันธ์, "จาระไนมันเทิง" สยามศรี (16 กรกฎาคม 2519) : 13.

⁸⁰ สัมภาษณ์ มัทนี รัติน, ผู้ประพันธ์ อันตราคนี, 10 กรกฎาคม 2532.

จากความประทับใจดังกล่าวนี้ ในที่สุดเมื่อ มัทนี รัตนิน เห็นว่าสถานการณ์ ความขัดแย้งทางสังคมและการเมืองในประเทศไทยนั้นมีส่วนที่ใกล้เคียงกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นใน สังคมร่วมสมัยกับบทละครของไซโฟคลิสและอานุยดังกล่าว จึงร่วมมือกับสุชาวดี ตันทวนิช นำ เอบทละคร อองติกอน มาดัดแปลงขึ้นใหม่เป็นบทละคร อันตราคนี และจัดแสดงขึ้นเป็นครั้งแรกใน วันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2519 ณ หอประชุมเล็ก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในนามของแผนก การละคอน สาขาวิชาภาษาและวรรณคดีอังกฤษ คณะศิลปศาสตร์ โดยที่ มัทนี รัตนิน และ สุชาวดี ตันทวนิช กล่าวไว้ในสูจิบัตรว่า

ความปั่นป่วนวุ่นวายหลัง 14 ตุลาคม 2516 ทำให้ข้าพเจ้าคิดถึงละครเรื่องนี้บ่อยครั้ง เมื่อได้มีโอกาสก็อยากจะจัดแสดง เพื่อกระตุ้นให้เราได้ขบคิดปัญหาเรื่องสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ความอยู่รอด ความสกปรกของ "กันคนีว" การเมืองที่ใช้ พลังของคนหนุ่มสาวและปัญญาชน เป็นเครื่องมือแสวงหาและกอบโกยผลประโยชน์เข้า ตัว. . .^{๘1}

ในทัศนะของมัทนี รัตนิน นั้น อานุยต้องการที่จะเสนอ "ปัญหาเสรีภาพส่วนบุคคล" ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองในบทละคร โดยที่ มัทนี รัตนิน กล่าวว่า ในเหตุการณ์ของสงครามโลกครั้งที่สองนี้ละ ก็มีปัญหาที่ทุกคนจะต้องถามตัวเอง การเลือก ...choice ณะนะคะ..ว่าคนเรามนุษย์เราเกิดขึ้นมาที่มีคุณค่าอยู่ที่ตรงไหน มนุษย์เราที่ ต่างจากสัตว์ที่ตรงที่เราสามารถที่จะเลือก เลือกที่จะทำหรือไม่ทำก็ได้ เลือกที่จะรับหรือ ปฏิเสธ...ก็เช่นเดียวกันกับเรื่องของสงครามโลกครั้งที่สอง มนุษย์...พวกที่ถูกนาซีทำลาย หรือว่าครอบครองนี้ เขาก็จะต้องตั้งปัญหาให้กับตัวเองว่า เขาจะเลือกอยู่ฝ่ายไหน^{๘2}

ปัญหาเกี่ยวกับการเลือกและเสรีภาพนี้ เป็นปัญหาที่ มัทนี รัตนิน ต้องการที่จะถามต่อผู้ดูชาวไทยในขณะนั้นด้วยเช่นกัน ดังนั้น เธอจึงนำเอบทละคร อองติกอน ของอานุยนี้

^{๘1} พจน์ ยังพลขันธ์, สยามิศร์, : 13.

^{๘2} สัมภาษณ์ มัทนี รัตนิน, ผู้ประพันธ์ อันตราคนี, 10 กรกฎาคม 2532.

มาดัดแปลงเป็นบทละคร อินทราคะนี โดยมีการศึกษาด้านนาฏยศาสตร์เพิ่มเติมในบทละครของไซไฟลิส ประกอบไปด้วย ^{๘๓} เพื่อใช้เสนอทัศนะที่มีต่อสถานการณ์ความขัดแย้งทางสังคมและการเมืองในขณะนั้น

3.2 บทละคร อินทราคะนี กับสังคมและการเมืองร่วมสมัย

ในช่วงที่บทละคร อินทราคะนี ออกแสดง คือในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2519 นั้น เป็นช่วงที่มีปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมสูงมาก ความขัดแย้งเหล่านี้ก่อตัวขึ้นนับตั้งแต่เหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา และทวีความรุนแรงขึ้นโดยลำดับ กลุ่มใหญ่ ๆ ที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งดังกล่าวนี้ แบ่งได้เป็นสองกลุ่มคือ กลุ่มนิสิตนักศึกษา และกลุ่มของผู้ที่ต่อต้านบทบาททางการเมืองของนิสิตนักศึกษา ซึ่งประกอบไปด้วยผู้ที่มีอิทธิพลในทางการเมืองและการทหารบางกลุ่ม รัฐบาลขณะนั้นเป็นรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง โดยมี ม.ร.ว. เสถียร ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี และให้เสรีภาพในทางการเมืองแก่ประชาชนอย่างเต็มที่ ดังนั้นทุกกลุ่มจึงมีการแสดงทัศนะของตนในทางการเมืองกันอย่างเปิดเผย มีการเดินขบวนเกิดขึ้นบ่อยครั้ง และความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ก็เป็นไปอย่างรุนแรง

นิสิตศึกษานั้นได้รวมตัวกันระหว่างสถาบันต่าง ๆ จัดตั้ง "ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย" (National Student's Center of Thailand) หรือเรียกโดยย่อว่า ศนท. (NSCT) ขึ้นเป็นทางการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2513 เป็นต้นมา บทบาทของ ศนท. ในเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ในการโค่นล้มรัฐบาลเผด็จการของจอมพลถนอม กิตติขจร และผลักดันให้มีรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งอีกครั้งหนึ่ง ได้ทำให้นิสิตนักศึกษาและ ศนท. ได้รับการสนับสนุน และความชื่นชมเป็นอย่างมากจากประชาชนโดยทั่วไป มีการบริจาคเงินให้แก่ ศนท. สูงถึง 23 ล้านบาท ซึ่งทำให้นักศึกษามากเพียงพอที่จะดำเนินกิจกรรมและการเคลื่อนไหวต่างๆ ได้

^{๘๓} เรื่องเดียวกัน.

อย่างกว้างขวาง เช่นสามารถออกหนังสือพิมพ์ของตนเองได้ คือหนังสือพิมพ์ อชิปต์ย ^{๘๔} นักศึกษาหลายคนออกไปสู่ชนบท โดยมุ่งปลุกฝังความคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย และการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองให้กับชาวบ้าน นอกจากนี้ นักศึกษายังได้เรียกร้องให้มีการถอนฐานทัพอเมริกันในประเทศไทยออกไป และให้ตัดทอนการขยายตัวทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองและการเคลื่อนไหวต่าง ๆ มากขึ้น นิสิตนักศึกษาบางส่วนก็ได้ก้าวเลยจากขั้นตอนของระบอบประชาธิปไตยแบบไทย ๆ ไปจนถึงขั้นศึกษาและเผยแพร่แนวคิดของสังคมนิยม ^{๘๕} นอกจากนี้ก็ยังมีกรณีการยึดออกเงินบริจาคของ ศนท. โดยเจ้าหน้าที่บางคนของ ศนท. เกิดขึ้นอีกด้วย เหล่านี้ได้ทำให้ภาพลักษณ์ของ ศนท. ตกต่ำลง และทำให้ประชาชนลดการยอมรับ ศนท. ลงไปมาก ^{๘๖}

จากจุดนี้ กลุ่มที่ต่อต้านบทบาทของนิสิตนักศึกษา ก็ได้ถือเป็นที่ประเด็นที่จะนำมาปลุกกระดมให้ประชาชนต่อต้านนิสิตศึกษามากยิ่งขึ้น กลุ่มดังกล่าวนี้มีผู้นำในกลุ่มทหาร ตำรวจ และพ่อค้าที่สูญเสียผลประโยชน์เนื่องจากบทบาทของนิสิตนักศึกษาหลังจากเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เป็นแกนหลักในการต่อต้าน สุธรรม แสงประทุม เลขาธิการ ศนท. ในช่วงนั้น ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า

มีคนเปรียบเทียบไว้อย่างน่าฟังถึงอำนาจการปกครองเผด็จการบ้านเราว่า เปรียบเหมือนตัวตึกที่มีการวางรากฐานไว้อย่างแน่นหนาและเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม เป็นเพียงพายุใหญ่พัดมาทำให้กระเบื้อง 3 แผ่นหลุดปลิวไปเท่านั้น เราจับไล่ผู้ปกครองกลุ่มเก่าไป ก็มีกลุ่มผู้

^{๘๔} อานนท์ ภัคดีวงศ์, "ความสำเร็จและความล้มเหลวของขบวนการศึกษาไทย : พิจารณาจากปัจจัยด้านองค์การ" ใน การเมืองไทยยุคใหม่, อโดทัย วัฒนาพร, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แพรวพิจิตา, 2517), หน้า 107-108.

^{๘๕} วิลเลียม แบรดลีย์ และคณะ, เหตุการณ์ 6 ตุลา ในทัศนะนักวิชาการอเมริกัน, แปลโดย เอกรงค์ รั้งคประทีป (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ลานา, 2522), หน้า 11-12.

^{๘๖} อานนท์ ภัคดีวงศ์, การเมืองไทยยุคใหม่, หน้า 108.

ปกครองใหม่ที่เข้าชิงดอกผลจากการต่อสู้ของนิสิตนักศึกษา ประชาชน และกลุ่มที่สูญเสียอำนาจไป โดยพยายามทุกวิถีทางที่จะนำอำนาจเผด็จการอย่างเก่าให้ฟื้นคืนรูปขึ้นมา เพราะการปกครองแบบเผด็จการเท่านั้น จึงจะรับใช้ให้พวกเขาตักตวงผลประโยชน์ชูดเนื้อเอื้อหนังประชาชนได้ตามอำเภอใจ พวกเขาทำกันอย่างมีระบบเป็นขั้นตอนแน่นหนาสถที่สุด พวกเขามุ่งเป้าหมายแห่งความชั่วร้ายนี้มาทำลายศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นองค์กรของนักศึกษาที่ยังคงเคลื่อนไหวเพื่อประชาชนอยู่อีกต่อไป แม้เหตุการณ์ดังกล่าวนี้จะผ่านพ้นไปแล้ว⁸⁷

สุวัฒน์ วรดิลก ก็ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 เอาไว้ด้วยเช่นกันว่า

ชัยชนะของนิสิตนักศึกษาฝึกเรียนและประชาชนเมื่อ "14 ตุลา 16" บังเกิดขึ้นเหมือนปาฏิหาริย์ แต่เป็นปาฏิหาริย์ที่ไม่ได้เกิดจากการตกลงตกลงของสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเทพเจ้าองค์ใด มันเกิดจากพลังของประชาชนที่เอือมระอาาระบบการปกครองเผด็จการที่ครอบงำชีวิตเขามา นับสิบๆ ปี พอดีกับความขัดแย้งทางผลประโยชน์ของบรรดาผู้มีอำนาจกุมชะตากรรมบ้านเมือง แล่นชั้นสู่ระดับสูงและรุนแรง ซึ่งหากปราศจากองค์ประกอบดังกล่าว ประชาชนก็อาจประสบความพ่ายแพ้หรือได้ชัยชนะมา ก็ต้องแลกด้วยเลือด ชีวิต และน้ำตามากกว่าที่ได้อุบัติขึ้นในวันนั้นหลายเท่าตัว⁸⁸

กลุ่มอนุรักษนิยมดังกล่าวนี้ เป็นกลุ่มที่มีเส้นสายทางราชการ มีอำนาจและมีเงินทุนสนับสนุนมาก พวกเขาได้พยายามจัดตั้งและสนับสนุนให้เกิดกลุ่มอนุรักษนิยมใหม่ ๆ ขึ้นมาต่อต้านพวกนักศึกษา โดยเน้นที่กลุ่มนักเรียนอาชีวะ กลุ่มข้าราชการกับตำรวจในระดับต่ำ และกลุ่มชาวบ้าน ซึ่งก็ทำให้เกิดเป็นกลุ่มกระทิงแดง นวพล และลูกเสือชาวบ้านขึ้น แต่ละกลุ่มก็มีลักษณะ

⁸⁷ สุธรรม แสงประทุม, ผมผ่านเหตุการณ์ 6 ตุลา มาได้อย่างไร (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดาวหาง, 2522), หน้า 9.

⁸⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 1-2.

เฉพาะที่แตกต่างกันออกไป กล่าวคือ กระทั่งแดง ประกอบไปด้วยนักเรียนอาชีวะเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งแต่เดิมเคยให้ความร่วมมือกับนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยในเหตุการณ์วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 แต่ก็ได้แตกแยกออกมาเป็นฝ่ายที่ต่อต้านหลังจากนั้น ส่วนชนวนพลก็มีกลุ่มข้าราชการและพ่อค้าต่างจังหวัดเป็นสำคัญ ในขณะที่ลูกเสือชาวบ้าน ประกอบด้วยประชาชนทั่วไป โดยก่อตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2513 เพื่อต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ และผู้ปฏิบัติการอันเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาล กลุ่มอนุรักษนิยมดังกล่าวนี้ มีหนังสือพิมพ์และสถานีวิทยุของตน ซึ่งใช้เป็นสื่อในการเผยแพร่และปลุกกระดมให้เกิดการต่อต้านพวกนิสิตนักศึกษาและแนวคิดสังคมนิยมมากขึ้น มีการทำร้ายร่างกายระหว่างกลุ่มอนุรักษนิยมและกลุ่มนิสิตนักศึกษาจนถึงขั้นเสียชีวิต^{๘๙} ความขัดแย้งดังกล่าวรุนแรงขึ้นจนกระทั่งรัฐบาลนั้นคุมสถานการณ์ไว้ไม่ได้ ในที่สุดเกิดจิงเหตุการณ์วันที่ 6 ตุลาคม 2519 ขึ้น ทหารเข้ามายึดอำนาจการปกครองและทำการกวาดล้างนิสิตนักศึกษา และ ศนท. ก็ได้สลายตัวลงนับจากนั้น^{๙๐}

บทละคร อันตราคนี นี้ได้ออกแสดงในช่วงเดือนมกราคม พ.ศ. 2519 ก่อนเหตุการณ์รุนแรงในเดือนตุลาคมปีเดียวกันนั้นเพียง 2-3 เดือน ดังนั้น ความขัดแย้งทางการเมืองในช่วงนั้นจึงสูงมาก มีทั้ง รัตนิม ได้ให้สัมภาษณ์ถึงความรู้สึกที่มีต่อสถานการณ์ทางสังคมและการเมืองในขณะนั้นไว้ว่า

มีหลาย ๆ อย่างที่ทำให้ดิฉันรู้สึกผิดหวัง ผิดหวังทั้งในฝ่ายผู้ใหญ่ . . . อาจารย์บางคนตั้งแต่เดิม anti เด็ก แต่พอมาถึงเวลาก็ฉวยโอกาสทำตัวเป็นตัวเอียงซ้ายขึ้นมาทันที . . . เป็น socialist ขึ้นมา . . . ในขณะที่ก่อนหน้านี้ก็ pro ชาวชะไม่รู้อะไรแล้ว . . . และก็มีคนกลุ่มนั้นอีกนั่นละ พอถึง 6 ตุลา พวกเอียงซ้ายถูกปราบอะไรไปพวกนี้ก็กลับไปเป็น pro สถาบันพระมหากษัตริย์ขึ้นมาอีกทันทีอะไรอย่างนี้ ดิฉันก็เห็นว่าเป็นการที่สับสนมากนะคะในเรื่องของคนที่เป็น opportunist แล้วก็มีความรู้สึกว่า เด็กนั้นะ ไม่ค่อยรู้โอโทษอะไร

^{๘๙} วิลเลียม แบรดลีย์ และคณะ, เหตุการณ์ 6 ตุลา ในทัศนะนักวิชาการอเมริกัน, หน้า 14-23.

^{๙๐} อาสนก์ ภักดิ์วงศ์, การเมืองไทยยุคใหม่, หน้า 110.

ก็คิดว่าป्लीไป และก็มีกลุ่มผู้แสวงหาอำนาจ...ซึ่งมีกลุ่มทหารก็มี กลุ่มอะไรก็มี จนเราสับสน
ไม่รู้ว่า 14 ตุลาคม ใครผิดกันแน่^{๑1}

ความสับสนขัดแย้งทางการเมืองระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ดังกล่าวนั้น เป็นแรง
จูงใจให้ มัทนี รัตติน กับสุชาวดี ตันทวนิช นำเอาบทละคร ละครอันตราคนี ของอานูมาดัดแปลงกัน
ใหม่ โดย มัทนี รัตติน ได้ให้สัมภาษณ์ว่า

. . . ละครเรื่องนี้ก็อย่างที่ทราบ ๆ กันว่า อานูยก็นำให้เห็นถึงเรื่องของปัญหาเสี้ยวภาพ
ส่วนบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้ที่เป็น Resistance นะคะ.. Résistance..
พวกที่อยู่ใต้ดินของฝรั่งเศสในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งจะต้องลุกขึ้นต่อสู้พวกนาซีที่เข้า
มาครอบครอง ตันทวนิชคิดว่าเหตุการณ์ในเมืองไทยเวลานี้มันก็ใกล้เคียงนะคะ. . .^{๑2}

การนำเอาตำนานแอนโทโกมาแต่งเป็นบทละครอันตราคนีดังกล่าวของ
มัทนี รัตตินและสุชาวดี ตันทวนิช ก่อให้เกิดปฏิกิริยาต่างๆ จากผู้ดู ดังที่มีข่าวลงใน นสพ.สยามรัฐ
ฉบับวันที่ 15 กรกฎาคม 2519 ว่า

. . . อาจารย์ มัทนี รัตติน ผู้อำนวยการสร้างละครเรื่องนี้ได้เปิดเผยกับ "สยามรัฐ"
ว่า ได้มีบุคคลกลุ่มหนึ่งมาแอบปลดโปสเตอร์ทั้งขนาดใหญ่และเล็ก ซึ่งติดตั้งอยู่ในบริเวณ
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ออกหมด ซึ่งสาเหตุที่เกิดขึ้นมาจากผู้ชมส่วนใหญ่ทั้งฝ่ายซ้ายและ
ฝ่ายขวาที่ได้ชมละครเรื่องนี้ต่างไม่พอใจในเนื้อเรื่องและบทละคร โดยฝ่ายซ้าย
กล่าวหาว่า เป็นบทละครที่โจมตีฝ่ายซ้าย ส่วนฝ่ายขวาก็หาว่าเป็นละครที่โจมตีฝ่ายขวา^{๑3}

^{๑1}สัมภาษณ์ มัทนี รัตติน, ผู้ประพันธ์ อันตราคนี, 10 กรกฎาคม 2532.

^{๑2}เรื่องเดียวกัน.

^{๑3}"ละครอันตราคนี ถูกโจมตีอย่างหนัก ซ้าย-ขวารุมปลดโปสเตอร์" สยามรัฐ (15
กรกฎาคม 2519) : 13.

ซึ่งมีทั้ง รัตนิน และสุชาวดี ตัดทวนิช ก็ได้กล่าวไว้ในคำนำของบทละครว่า . . . ละคอนเรื่องนี้ได้ก่อให้เกิดปฏิกริยาขัดแย้ง และกระตุ้นให้ผู้ชมได้คิดถึงปัญหาของสังคมและการเมืองไทยปัจจุบัน ซึ่งเราถือว่าเป็นมิติอันดียิ่ง ถึงแม้ว่าจะมีคำวิจารณ์รุนแรงในแง่ลบ . โจมตีทั้งตัวบุคคลและคณะผู้จัดแสดง โดยนำ "การเมือง" เข้ามาเป็นเรื่องสำคัญยิ่งไปกว่าศิลปะ เราก็ยังรู้สึกยินดีที่ละคอนเรื่องนี้มีผลทำให้เกิดความขัดแย้งดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า เจตนาารมณ์ของเรามีได้สูญเปล่า ในอันที่จะสร้างละคอนที่มีเนื้อหาสาระที่จะส่งเสริมความคิดเกี่ยวกับสังคม ค่านิยม และชีวิตของคนไทย . . . ^{๑๔}

มีทั้ง รัตนิน กับสุชาวดี ตัดทวนิช ได้นำเอาบทละคร องติกอน ซึ่งแต่งขึ้นจากตำนานแอนทิกอนี โดยได้รับอิทธิพลจากบทละครแอนทิกอนีของโซโฟคลีส มาดัดแปลงเป็นบทละคร อันตราคนี เพื่อเสนอทัศนะทางสังคมและการเมือง โดยเห็นว่าสถานการณ์ความขัดแย้งทางสังคมและการเมืองในประเทศไทยใน ช่วง พ.ศ. 2519 นั้น มีส่วนที่คล้ายคลึงกับสถานการณ์ความขัดแย้งในประเทศฝรั่งเศสในยุคสมัยของอาณูย ทั้งนี้ ผู้ประพันธ์ อันตราคนี ก็ได้รับอิทธิพลจากบทละครแอนทิกอนีของโซโฟคลีส ซึ่งนำเอาตำนานแอนทิกอนีมาแต่งเป็นบทละคร เพื่อเสนอทัศนะทางสังคมและการเมืองเป็นเรื่องแรกด้วยเช่นกัน

เห็นได้ว่า บริบททางสังคมและการเมืองของบทละครทั้งสามบทที่แต่งขึ้นจากตำนานแอนทิกอนี มีลักษณะร่วมที่สำคัญอยู่ประการหนึ่งคือ มีความขัดแย้งระหว่างผู้มีอำนาจปกครองในรัฐ และผู้ที่อยู่ใต้ปกครองในรัฐ โซโฟคลีสได้นำปัญหาความขัดแย้งดังกล่าวนี้มาแต่งเป็นบทละคร โดยอาศัยโครงเรื่องจากตำนานแอนทิกอนี และอาณูยก็ได้รับแรงบันดาลใจจากบทละครแอนทิกอนีของโซโฟคลีสในการนำเอาตำนานแอนทิกอนีมาแต่งเป็นบทละคร เพื่อเสนอทัศนะต่อความขัดแย้งทางสังคมและการเมืองร่วมสมัย เช่นเดียวกันกับที่ มีทั้ง รัตนิน และสุชาวดี ตัดทวนิช ผู้ประพันธ์ อันตราคนี ได้รับแรงบันดาลใจจากบทละคร องติกอน ของอาณูย และบทละครแอนทิกอนีของ

^{๑๔} มีทั้ง รัตนิน และสุชาวดี ตัดทวนิช, อันตราคนี : ผู้มีไฟไม่สิ้นสุด (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2519), หน้า 18.

ไซไฟคลิส ผู้แต่งบทละครทั้งสามบทนี้ จึงมีทัศนะที่คล้ายคลึงกันในการนำเอาตำนานแอนทิกอนีมา
แต่งเป็นบทละคร โดยต่างก็เห็นว่าตำนานแอนทิกอนีนั้นสามารถตอบสนองวัตถุประสงค์ของตนใน
การเสนอทัศนะทางสังคมและการเมือง ต่อสภาพความขัดแย้งที่เกิดขึ้นคล้ายคลึงกันในสังคมทั้งสาม
ยุคได้เช่นเดียวกัน

ความแตกต่าง

ถึงแม้ว่า บริบททางสังคมและการเมืองของบทละครแอนทิกอนีของไซไฟคลิส บทละคร
องตีกอน ของอานุย และบทละคร อันตราคินี ของมัทนี รัตนิม กับสุชาวดี ตันทวนิช จะมีลักษณะ
ที่คล้ายคลึงกันบางประการ กล่าวคือ มีความขัดแย้งระหว่างผู้ปกครองรัฐและผู้อยู่ใต้ปกครองใน
รัฐที่มีทัศนะที่แตกต่างกัน ซึ่งได้ก่อให้เกิดแรงบันดาลใจแก่นักแต่งบทละครในการนำเอาตำนาน
แอนทิกอนีมาใช้แต่งเป็นบทละครเพื่อเสนอทัศนะทางสังคมและการเมืองดังได้กล่าวมาแล้ว บริบท
ทางสังคมและการเมืองของบทละครทั้งสาม เรื่องนี้ ก็ยังมีลักษณะเฉพาะของแต่ละยุคสมัยที่แตกต่าง
กันออกไป อันเป็นผลให้ทัศนะที่ผู้แต่งบทละครต้องการจะเสนอนั้นแตกต่างกันออกไป โดยขึ้นอยู่กับ
ทัศนะของนักแต่งบทละคร และสภาพแวดล้อมทางสังคมและการเมืองของบทละครแต่ละเรื่องนั้น
โดยเฉพาะ

บริบททางสังคมและการเมืองของบทละครแอนทิกอนีของไซไฟคลิสนั้น มีลักษณะเฉพาะที่
แตกต่างไปจากบริบททางสังคมและการเมืองของบทละครองตีกอนของอานุย และอันตราคินีของ
มัทนี รัตนิมกับสุชาวดี ตันทวนิช กล่าวคือ ลักษณะของผู้ปกครองรัฐในขณะนั้น เป็นผู้ที่บริหารรัฐโดย
เชื่อในอำนาจของมนุษย์และอำนาจสูงสุดของตน มิได้คำนึงถึงชนชั้นซึ่งถือกันว่าเป็นกฎของเทพเจ้าเป็น
เกณฑ์ ในขณะที่ลักษณะของผู้ปกครองรัฐในบริบททางสังคมและการเมืองของบทละครองตีกอนนั้น
เป็นผู้ที่ยอมประนีประนอมแม้กับสิ่งที่ตนไม่ชอบเพื่อความอยู่รอดของรัฐ และลักษณะของผู้ปกครองรัฐ
ในบริบททางสังคมและการเมืองของบทละครอันตราคินีนั้น คือผู้ที่มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบให้บ้านเมือง
ดำเนินไปอย่างสงบเรียบร้อย

เนื่องจากลักษณะที่แตกต่างกันดังกล่าว ผู้ประพันธ์จึงต้องตัดแปลงรายละเอียดบางประการในบทละครเพื่อให้สอดคล้องกับทัศนะที่ต้องการเสนอต่อสังคมและการเมืองร่วมสมัย ในบทละครแอนโทนี มีการเสนอทัศนะเกี่ยวกับผู้ปกครองรัฐที่ไม่คำนึงถึงเทวัญยุติ จึงได้เน้นถึงความขัดแย้งเกี่ยวกับพิธีกรรมการฝังศพของโพลีโอนิซตามชนซึ่งถือกันว่าเป็นเทวัญยุติเป็นสำคัญ โดยมีตัวละครทิวรีซีอัส พระชราตาบอดเป็นเสมือนผู้พูดแทนเทพเจ้าในบทละคร ในขณะที่บทละครองติกอน และบทละครอันตราคินี มิได้ต้องการกล่าวถึงปัญหาความเชื่อทางศาสนา จึงมีการตัดตัวละครทิวรีซีอัสออก และสาเหตุของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในบทละคร จึงมิใช่เกี่ยวกับการฝังศพของโพลีโอนิซ หากแต่เป็นประเด็นอื่น ในบทละครองติกอน ความขัดแย้งเกี่ยวกับปัญหาเสรีภาพและการเลือกบทบาทของตนในสังคม เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในบริบททางสังคมและการเมืองของบทละครในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งเป็นเหตุให้ลักษณะบางประการในบทละครองติกอน เปลี่ยนแปรไปจากบทละครแอนโทนีของโซโฟคลีส องติกอนในบทละครมิได้ต่อสู้เพื่อความเชื่อทางศาสนา หากแต่ต่อสู้เพื่อแสดงให้เห็นถึงเสรีภาพของความเป็นมนุษย์ เธอจึงปฏิเสธไม่ยอมรับการมีชีวิตอยู่อย่างมีความสุขไปวัน ๆ ดังที่เครอิ่งแนะนำ ส่วนในบทละครอันตราคินี ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมร่วมสมัยของบทละคร เป็นความขัดแย้งระหว่างผู้ปกครองรัฐที่ต้องกระทำหน้าที่รับผิดชอบบ้านเมืองให้สงบเรียบร้อย กับผู้อยู่ใต้ปกครองในรัฐซึ่งต้องการแสดงออกถึงเสรีภาพของยุคประชาธิปไตยที่เพิ่งได้มาหลังจากวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ทั้งสองฝ่ายต่างก็มีเหตุผล ทั้งนี้ ผู้ประพันธ์มิได้ต้องการตัดสินว่าฝ่ายใดถูกหรือผิด หากแต่ต้องการให้ผู้ตั้งคำถามเกี่ยวกับบทบาทของตนในสังคม นอกจากนี้ ผู้ประพันธ์ดังกล่าว ยังได้ตัดแปลงองค์ประกอบอื่น ๆ ในบทละคร เพื่อให้สอดคล้องกับการแสดงในยุคสมัยของตนมากขึ้น ดังจะได้กล่าวถึงโดยละเอียดในบทต่อไป

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า บทละครทั้งสามบทซึ่งแต่งขึ้นจากตำนานแอนโทนี มีบริบททางสังคมและการเมืองของบทละครที่แตกต่างกัน อันมีอิทธิพลทำให้ลักษณะบางประการในบทละครแต่ละบทก็แตกต่างกันออกไป โดยขึ้นอยู่กับทัศนะที่ผู้ประพันธ์ต้องการเสนอต่อสังคมร่วมสมัยดังกล่าวไปแล้ว